

ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΕΥΧΗΣ ΕΙΣ ΑΓΙΑΝ ΤΡΑΠΕΖΑΝ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΘΕΟΦΙΛΟΥ

Τὴν Πέμπτην, 8^η/ 21^η Μαρτίου 2024, ὁ Μακαριώτατος Πατὴρ ἡμῶν καὶ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ.κ. Θεόφιλος μετέβη μετὰ Πατέρων Ἀγιοταφитῶν εἰς τὴν παρὰ τὸν ξενῶνα Casa Nova Ἱερὰν Μονὴν τῶν Ἀγίων Θεοδώρων, ἔνθα ἀνέγνωσε τὴν προβλεπομένην ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Εὐχολογίου εὐχὴν «ἐπὶ διασαλεύσει Ἀγίας Τραπέζης» καὶ ἤλειψε αὐτὴν μέ Ἅγιον Μύρον, καθ' ὅτι ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς καὶ ἐν ταύτῃ Τυπικάρης Ἀρχιμανδρίτης π. Ἀλέξιος διεσάλευσεν αὐτὴν, προκειμένου νὰ τὴν ἀνακαινίσῃ ὡς καὶ ἀνεκαινίσεν ἐπὶ τό στερεώτερον καὶ εὐπρεπέστερον διὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας Λειτουργίας.

Εἰς τό ἡγουμενεῖον, ἔνθα προσηνέχθη νηστήσιμον κέρασμα, ὁ Μακαριώτατος ἐπήνεσε τὸν Ἀρχιμανδρίτην π. Ἀλέξιον διὰ τὸν ζῆλον αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς εὐπρεπείας τοῦ Οἴκου τοῦ Θεοῦ.

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας

ΤΑ ΘΥΡΑΝΟΙΞΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΝΤΙΜΠΙΝ

Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ.κ. Θεόφιλος Γ' καὶ ἡ Αὐτοῦ Ὑψηλότης ὁ πρίγκιψ, Ghazi bin Muhammad Γενικός Σύμβουλος τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ βασιλέως τῆς Ἰορδανίας Ἀμπντάλλα Ἰμπν Χουσεΐν Β' διὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτιστικὰ θέματα, ἐτέλεσαν τὴν Κυριακὴν, 5^η/18^η Φεβρουαρίου 2024, τὰ θυρανοίξια τοῦ Ἑλληνορθοδόξου Ἱεροῦ Ναοῦ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τριῶν μεγίστων φωστήρων τῆς Τρισηλίου θεότητος, ἔργον τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου εἰς τό Dibbin, τῆς Ἐπαρχίας Γεράσων, εἰς τὴν Ἰορδανίαν.

Τὰ θυρανοίξια τοῦ νέου Ἱεροῦ Ναοῦ ἔλαβον χώραν παρουσίᾳ καὶ τῆς Αὐτῆς Ὑψηλότητος Πριγκιπίσσης Maryam Ghazi καὶ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κυριακουπόλεως κ. Χριστοφόρου Ἀτάλλα, Πατριαρχικοῦ Ἐπιτρόπου ἐν Ἀμμάν, ὁ ὁποῖος εἶπεν ὅτι τὰ θυρανοίξια τοῦ Ναοῦ συμπίπτουν μετὰ τῶν ἑορτασμῶν τοῦ βασιλείου τῆς Ἰορδανίας διὰ τό ἀργυροῦν ἰωβηλαῖον τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ βασιλέως, τονίζων ἅμα ὅτι ἡ Ἰορδανία ἀποτελεῖ πρότυπον θρησκευτικῆς συνυπάρξεως, ἱεροῦ καταφυγίου καὶ ὁάσεως ἀσφάλειας καὶ σταθερότητος.

Ἐπὶ πλέον προσέθεσεν ὅτι ὁ νέος Ἱερός Ναός θά ἀποτελέσῃ σημεῖον συναντήσεως τῆς νεολαίας καὶ πνευματικόν καὶ πολιτιστικόν κέντρον συνεδρίων καὶ συναντήσεων, μέ σκοπὸν νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν τοπικὴν Κοινότητα. Ὁ Σεβασμιώτατος ἐξέφρασεν ἐπίσης τὰς εὐχαριστίας αὐτοῦ διὰ τὴν γενναιόδωρον χορηγίαν τοῦ κ.

Issa Nassif Odeh είς τήν ολοκλήρωσιν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ.

Ὁ Ναός τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν εἶναι ὁ πρῶτος Ναός εἰς τήν Ἰορδανίαν, ὁ ὁποῖος φέρει αὐτό τό ὄνομα, καί εὐρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου, πλησίον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Ζωοδόχου Πηγῆς τοῦ Dibbin, τιμῶν τούς «τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου Θεότητος», τόν Ἅγιον Βασίλειον τόν Μέγαν, τόν Ἅγιον Γρηγόριον Ναζιανζηνόν τόν Θεολόγον καί τόν Ἅγιον Ἰωάννην τόν Χρυσόστομον.

Ἡ νέα Ἐκκλησία διασώζει τμῆμα δαπέδου μέ γεωμετρικά σχέδια, τά ὁποῖα ἀντικατοπτρίζουν τήν παραδοσιακὴν Ἰορδανικὴν οἰκοδομικὴν τέχνην ὁμοῦ μετά τοῦ βυζαντινοῦ καί ρωμαϊκοῦ παραδοσιακοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ ὕφους.

Τήν προσεχῇ Παρασκευὴν θά πραγματοποιηθῇ ἡ πρώτη θεία Λειτουργία, παρουσίᾳ ἐπισήμων, ἐνοριτῶν καί πιστῶν ἀπό διαφόρους ἐπαρχίας τοῦ Ἰορδανικοῦ βασιλείου.

Ο ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΟΝΗΝ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Περί τήν μεσημβρίαν τῆς Δευτέρας, 23^{ης} Ἰανουαρίου / 5^{ης} Φεβρουαρίου 2024, ἡ Α.Θ.Μ. ὁ Πατὴρ ἡμῶν καί Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ.κ. Θεόφιλος ἐπεσκέφθη τήν Ἱερὰν Μονήν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἡγούμενος τῆς ὁποίας εἶναι ὁ Γέρων Δραγουμᾶνος Ἀρχιμανδρίτης π. Ματθαῖος καί ἐπεθεώρησε τὰς συνεχιζομένας ἐν αὐτῇ ἐργασίας ὑπὸ τοῦ ἐκ Κύπρου εἰδήμονος συντηρητοῦ κ. Σταύρου Ἀνδρέου καί ἔδωκεν αὐτῷ τὰς ἀπαιτούμενας ὁδηγίας διὰ τήν στέγασιν τοῦ κέντρου θεολογικῶν Ἑρευνῶν, τήν ἵδρυσιν τοῦ ὁποίου ἔχει ἀποφασίσαι ἡ Ἁγία καί Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων.

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας

ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΣΤΟ ΔΑΠΕΔΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΔΡΟΜΟΥ (Deambulatorium) ΣΤΟΝ ΙΕΡΟ ΝΑΟ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΝΕΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ (part. 3)

By Dr. Arch. Theo Mitropoulos

Τήν 21η Δεκεμβρίου καί ώρα 5.30 μ.μ. ἔγινε ἡ ἐπίσημη παρουσίαση στήν Custodia di Terra santa τῆς Παλαιᾶς Πόλης τῶν Ἱεροσολύμων, τῆς προόδου τῶν ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν πού πραγματοποιοῦνται ἀπό τό Πανεπιστήμιο τῆς Sapienza Roma στό δάπεδο τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως. Σκοπός τῆς παρουσίας εἶναι νά ἐνημερωθοῦν οἱ 3 θρησκευτικές κοινότητες (Ὁρθόδοξοι, Λατῖνοι, Ἀρμένιοι) σχετικά μέ τήν πρόοδο τῶν ἐργασιῶν ἀποκατάστασης τοῦ Β.Α δαπέδου τοῦ περιδρόμου στόν Ἱ. Ν. τῆς Ἀναστάσεως (Deabulatorium). Οἱ πρόσφατες ἀρχαιολογικές ἀνασκαφές ἔφεραν στό φῶς καί ἀποκάλυψαν νεώτερα ἀρχαιολογικά εὐρήματα, τά ὁποῖα συνοψίζονται ὅπως παρακάτω.

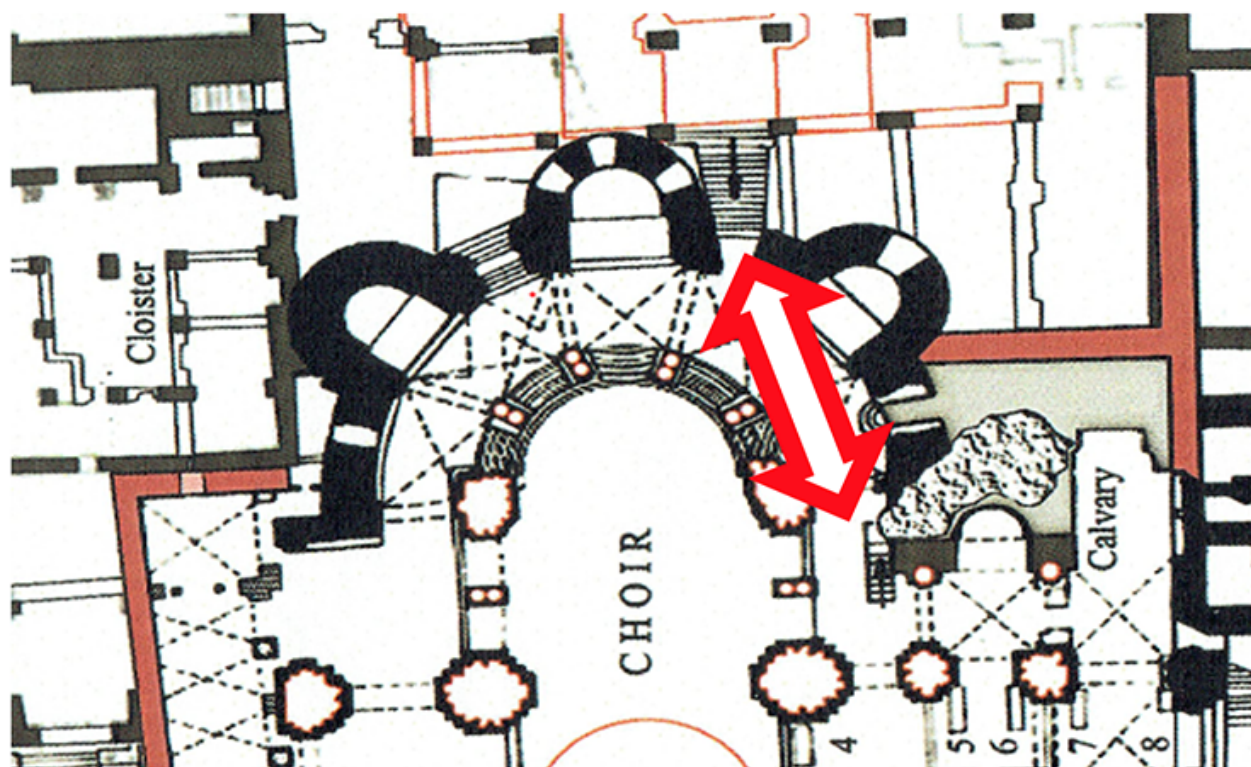
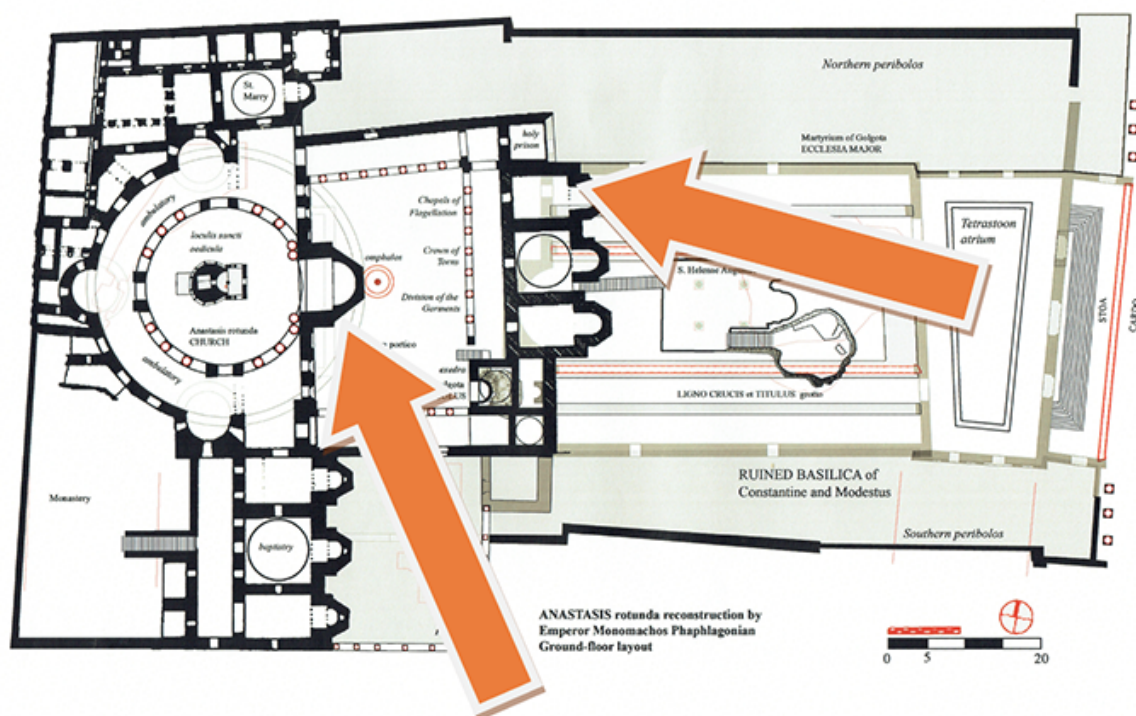
1_ Ἀποκαλύφθηκε τό βόρειο καί ἀνατολικό τμήμα τοῦ περιδρόμου τοῦ Καθολικοῦ τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως μετά τήν ἀφαίρεση τῶν κατεστραμμένων λιθίνων πλακῶν τοῦ 12ου αἰ. Ἀμέσως κάτωθεν τοῦ δαπέδου ἔγιναν ὁρατές οἱ θεμελιώσεις τοῦ Τρικαμάρου, τοῦ ἀρχαίου σκευοφυλακείου τῆς Βασιλικῆς τοῦ 4^{ου} αἰ., ἡ θεμελίωση τοῦ βορείου κλίτους τῆς βασιλικῆς (memoria), καθώς καί μέρος τῆς θεμελίωσης τοῦ παρεκκλησίου τῆς Φραγγελώσεως (chapel of flagellation), πού ἀνήκει στόν 11 αἰ. (Constantine IX Monomachos 1042-1055), καθώς ἐπίσης καί ἡ Β.Α. θεμελίωση τῆς λιθοδομῆς τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Καθολικοῦ, πού ἀνήκει στόν 12 αἰ. (εικ. Α,Β).

2_ Οἱ ἐργασίες ἐπίστρωσης τοῦ δαπέδου στήν περιοχή τοῦ Ἑπτακαμάρου ἔχουν ὀλοκληρωθεῖ ἱκανοποιητικά, ἀφοῦ προηγουμένως ὀλοκληρώθηκαν οἱ σχετικές ἐπιχωματώσεις τῆς ἀνασκαφῆς στήν περιοχή αὐτή. Ἐπίσης ἐπιχωματώθηκαν οἱ ἀνασκαφικές τομές ἔμπροσθεν τοῦ Παναγίου Τάφου καί τοῦ Τρικαμάρου, ὅπου ἔφεραν στό φῶς τήν ἀψίδα τοῦ Μονομάχου (φάση 11^{ος} αἰ.).

3_ Ἡ ἀνασκαφή στόν περίδρομο τοῦ Καθολικοῦ καί συγκεκριμένα στήν περιοχή ὅπου ὑπάρχει ἡ εἴσοδος γιά τήν κατάβαση πρός τό παρεκκλήσιο τῆς Εὐρέσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἔφερε στό φῶς τμήμα λιθόστρωτης ρωμαϊκῆς ὁδοῦ (ἔχει διασωθεῖ τό rudus) πού συνέδεε τόν Γολγοθᾶ (τόπο σταυρώσεων) μέ τό παρεκκλήσιο τῆς Εὐρέσεως τοῦ ἱεροῦ Σταυροῦ, (εικ. Α,Γ).

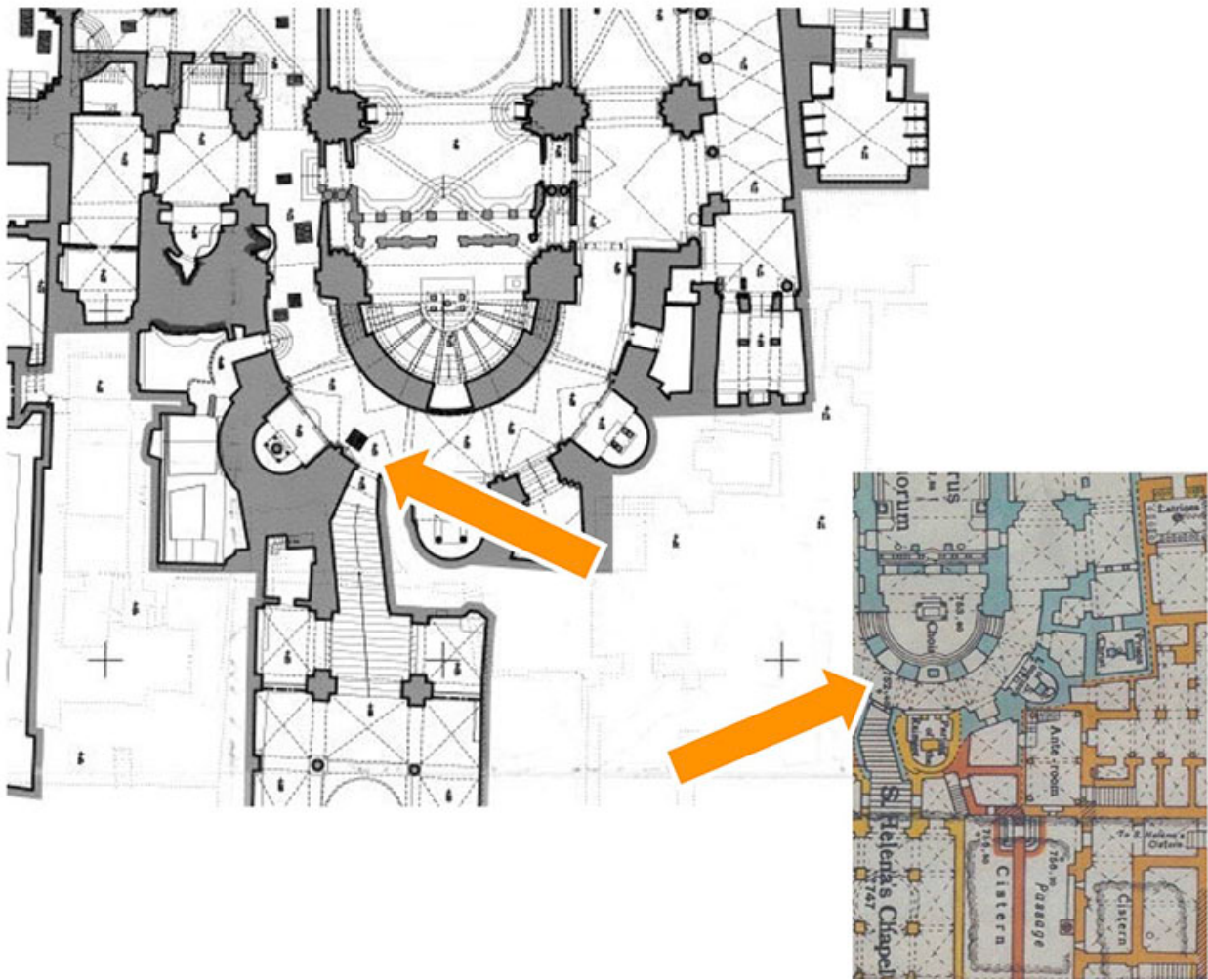
4_ Οἱ ἀνασκαφικές ἐργασίες, οἱ ὁποῖες προχωροῦν τμηματικά στό δάπεδο τοῦ Ναοῦ, θά ἀποκαλύψουν καί τό ὑπόλοιπο τμήμα τοῦ δαπέδου τοῦ περιδρόμου, καθώς καί τοῦ δαπέδου στήν περιοχή τῆς Ἀποκαθήλωσης (Νότιο σταυροθόλιο) ἐντός τῶν προσεχῶν ἡμερῶν.

Α) Χάρτης ἀνασκαφῶν στόν Ἱερό Ναό τῆς Ἀναστάσεως, περιοχή Β.Α. περιδρόμου (Deabulatorium), τῆς ἀψίδος τοῦ 11^{ου} αἰ. (Μονομάχος) καί τῆς ρωμαϊκῆς ὁδοῦ πού ὁδηγοῦσε στόν τόπο τῆς εὐρέσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.



B) Πανοραμική άποψη της ανασκαφής στην περιοχή του Β.Α. περιδρόμου

(Deambulatorium) στον Ίερό Ναό της Αναστάσεως



С) Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἀνασκαφὴ στὸν περίδρομο (deambulatorium) ἔμπροσθεν τῆς εἰσόδου πρὸς τὸ παρεκκλήσιο τῆς εὐρέσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Διακρίνεται ἡ ρωμαϊκὴ ὁδὸς (τὸ rudus ἀπὸ τὸ λιθόστρωτο καλντερίμι)

Top view



D) Η αρχαιολογική ανασκαφή εμπροσθεν του Παναγίου Τάφου



Η ΑΝΑΡΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΤΗΡΗΘΕΝΤΩΝ ΠΟΛΥΕΛΑΙΩΝ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Τήν πρωΐαν τῆς Παρασκευῆς, 30^{ης} Σεπτεμβρίου / 13^{ης} Ὀκτωβρίου 2023, ἡ Α.Θ.Μ. ὁ Πατήρ ἡμῶν καί Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ.κ. Θεόφιλος μετά Πατέρων Ἀγιοταφитῶν κατήλθεν εἰς τό Καθολικόν τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως.

Ἐνταῦθα ὁ Μακαριώτατος ἐνημερώθη ὑπό τῶν ἐκ Ρωσίας συντηρητῶν ἔργων τέχνης περί τοῦ ἔργου τῆς συντηρήσεως τῶν πολυελαίων τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως.

Οἱ πολυέλαιοι οὗτοι εἶναι ἔργον τοῦ 18^{ου} αἰῶνος καί κατεβιβάσθησαν ἀπό τῆς θέσεως αὐτῶν μετά τόν σεισμόν τοῦ 1927 καί ἐφυλάχθησαν εἰς εἰδικόν χῶρον τοῦ Πατριαρχείου ἄχρι σήμερον.

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Α.Θ.Μ. τῇ ἐπιβλέψει τοῦ ἐκ Κύπρου συντηρητοῦ κ. Σταύρου Ἀνδρέου, τῇ συνεργασίᾳ συντηρητῶν ἐκ Ρωσίας καί τῇ συνδρομῇ δωρητρίας ἐκ Ρωσίας, οἱ πολυέλαιοι οὗτοι συνήρμολογήθησαν καί συνετηρήθησαν μετά καλαισθησίας καί ἀνηρτήθησαν καί πάλιν εἰς τήν θέσιν αὐτῶν, προσθέτοντες κάλλος εἰς τόν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἦτοι τόν Ναόν τῆς Ἀναστάσεως, ἡ ὠραιότης τοῦ

ὁποίου κατά τόν ὕμνωδόν «συναγωνίζεται τήν εὐπρέπειαν τοῦ ἄνω στερεώματος».

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΙΩΝ

Ὁ Πρόεδρος τῶν Οἰκονομικῶν καί Πατριαρχικός Ἐπίτροπος Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Καπιτωλιάδος κ. Ἡσύχιος μεθ' ὁμάδος Ἀγιοταφитῶν ἐπεσκέφθησαν τό Κοιμητήριον τῆς Ἀγίας Σιών, διά νά ἐξηγήσουν εἰς τοὺς συγγενεῖς τῶν ἐκεῖ ἐντεταφιασμένων, ὅτι αἱ διενεργούμεναι ἐκεῖ ἀνασκαφαί ὑπό Γερμανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τυγχάνουν τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Πατριαρχείου διά τήν ὑποστήριξιν τῶν δικαιωμάτων τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τῆς Ἀγίας Σιών.

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΕΙΚΟΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΜΟΝΗΝ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΝΕΑΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Τήν Τρίτην, 7^{ην}/ 20^{ην} Ἰουνίου 2023, ὁ Μακαριώτατος Πατήρ ἡμῶν καί Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ.κ. Θεόφιλος ἐδέχθη ὁμάδα γυναικῶν συντηρητριῶν ἐκ Ρωσίας ὑπὸ τόν συντηρητὴν εἰκόνων καί βιβλίων κ. Σταῦρον Ἀνδρέου καί τόν κ. Ἰγκόρ, οἱ ὅποιοι θά συντηροῦν εἰκόνας τοῦ Πατριαρχείου ἐργαζόμεναι εἰς τήν Ἱεράν Μονήν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας

ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΣΤΟ ΔΑΠΕΔΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΔΡΟΜΟΥ (DEAMBULATORIES)

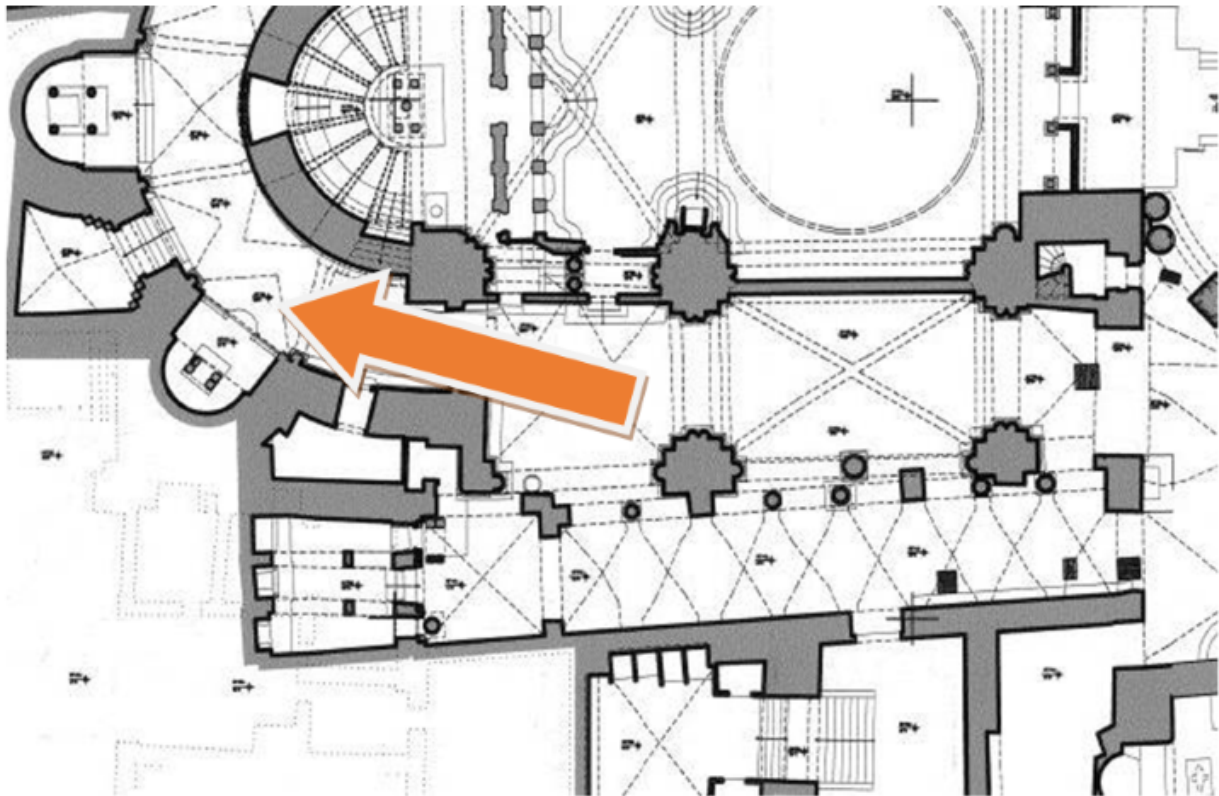
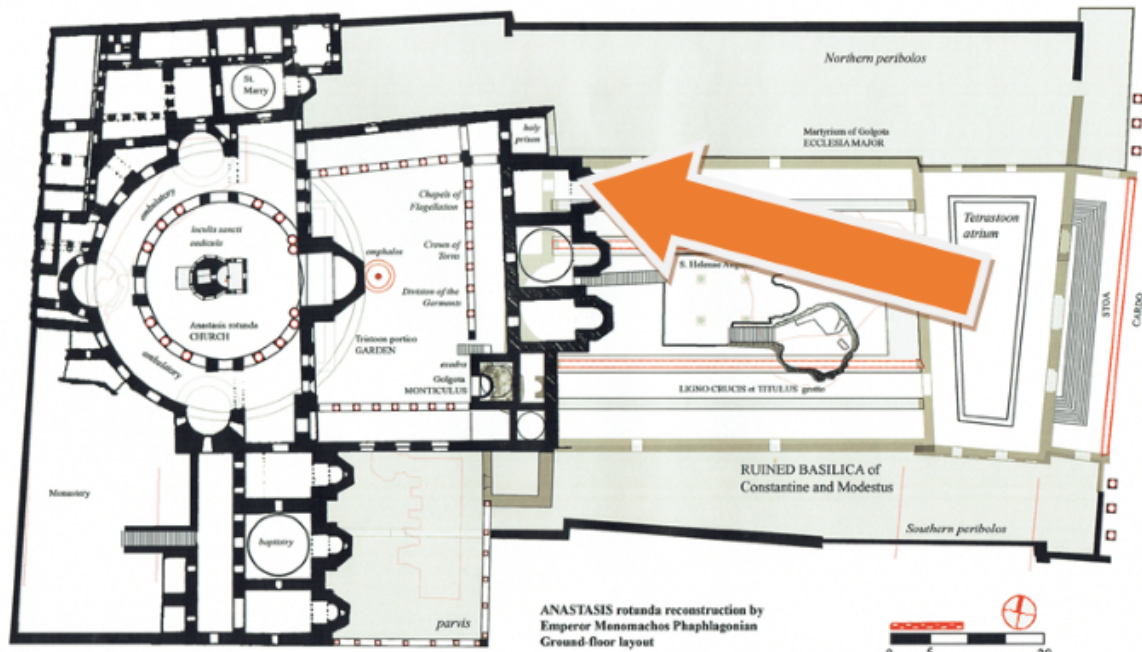
ΣΤΟΝ ΙΕΡΟ ΝΑΟ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ (ΜΕΡΟΣ Β´)

By Dr. arch. Theo Mitropoulos

Την 8η Ιουνίου και ώρα 12.30 μ.μ. οι δυο θρησκευτικές κοινότητες (Ελλήνων, Λατίνων) επισκέφθηκαν τον αρχαιολογικό χώρο της Ροτόντας, προκειμένου να ενημερωθούν για την πρόοδο των εργασιών αποκατάστασης του Β.Α δαπέδου του Περίδρομου στον Ι.Ν. της Αναστάσεως (Deabulatorium). Οι πρόσφατες αρχαιολογικές ανασκαφές έφεραν στο φως και αποκάλυψαν νεότερα αρχαιολογικά ευρήματα, τα οποία συνοψίζονται όπως παρακάτω:

1. Αποκαλύφθηκε το βόρειο και ανατολικό τμήμα του περίδρομου του καθολικού στον Ι.Ν. της Αναστάσεως, μετά την αφαίρεση των κατεστραμμένων λίθινων πλακών του 12 ου αι. Αμέσως κάτωθεν του δαπέδου έγιναν ορατές οι θεμελιώσεις του αρχαίου σκευοφυλακίου της Βασιλικής του 4^{ου} αι., η θεμελίωση του βορειου κλίτους της Βασιλικής (memoria), καθώς και μέρος της θεμελίωσης του παρεκκλησίου της Φραγγελώσεως (chapel of flagellation) που ανήκει στον 11αι. (Constantine IX Monomachos 1042-1055), καθώς επίσης και η Β.Α. θεμελίωση της λιθοδομής του ιερού του Καθολικού, που ανήκει στον 12 αιώνα.
2. Οι εργασίες επίστρωσης του δαπέδου στην περιοχή του Επτακαμάρου προχωρούν ικανοποιητικά, αφού προηγουμένως ολοκληρώθηκαν οι σχετικές επιχωματώσεις της ανασκαφής στην περιοχή αυτή.
3. Η ανασκαφή αυτή στον περίδρομο έφερε στο φως και τμήμα λίθινης αποχετευτικής σωλήνωσης, που πιθανότατα ανήκει στην ρωμαϊκή περίοδο και έχει επαναχρησιμοποιηθεί κατά την βυζαντινή επέμβαση του 4^{ου} αι.
4. Οι ανασκαφικές εργασίες, οι οποίες προχωρούν τμηματικά στο δάπεδο του ναού, θα αποκαλύψουν και το υπόλοιπο τμήμα του δαπέδου της Ροτόντας έμπροσθεν του Παναγίου Τάφου εντός των προσεχών ημερών.

α). Χάρτης ανασκαφών στον Ι.Ν.της Αναστάσεως, περιοχή Β.Α περιδρόμου (Deabulatorium).



β). Πανοραμική άποψη της ανασκαφής στην περιοχή του Β.Α. Περίδρομου στον Ι. Ναό της Αναστάσεως.

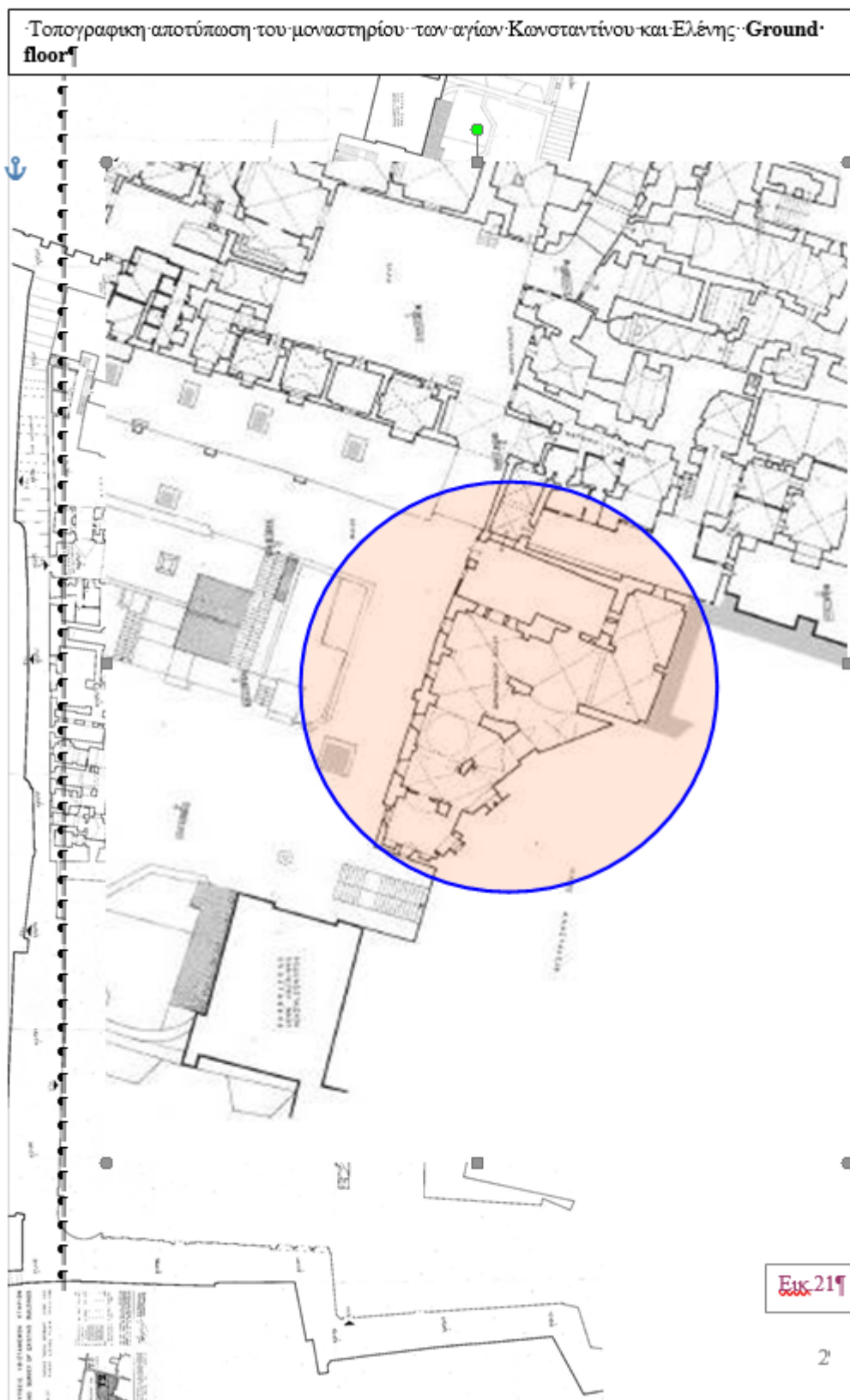


Η ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ Ι. ΝΑΟΥ ΑΓΙΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ & ΕΛΕΝΗΣ - ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ (ΜΕΡΟΣ Β΄)

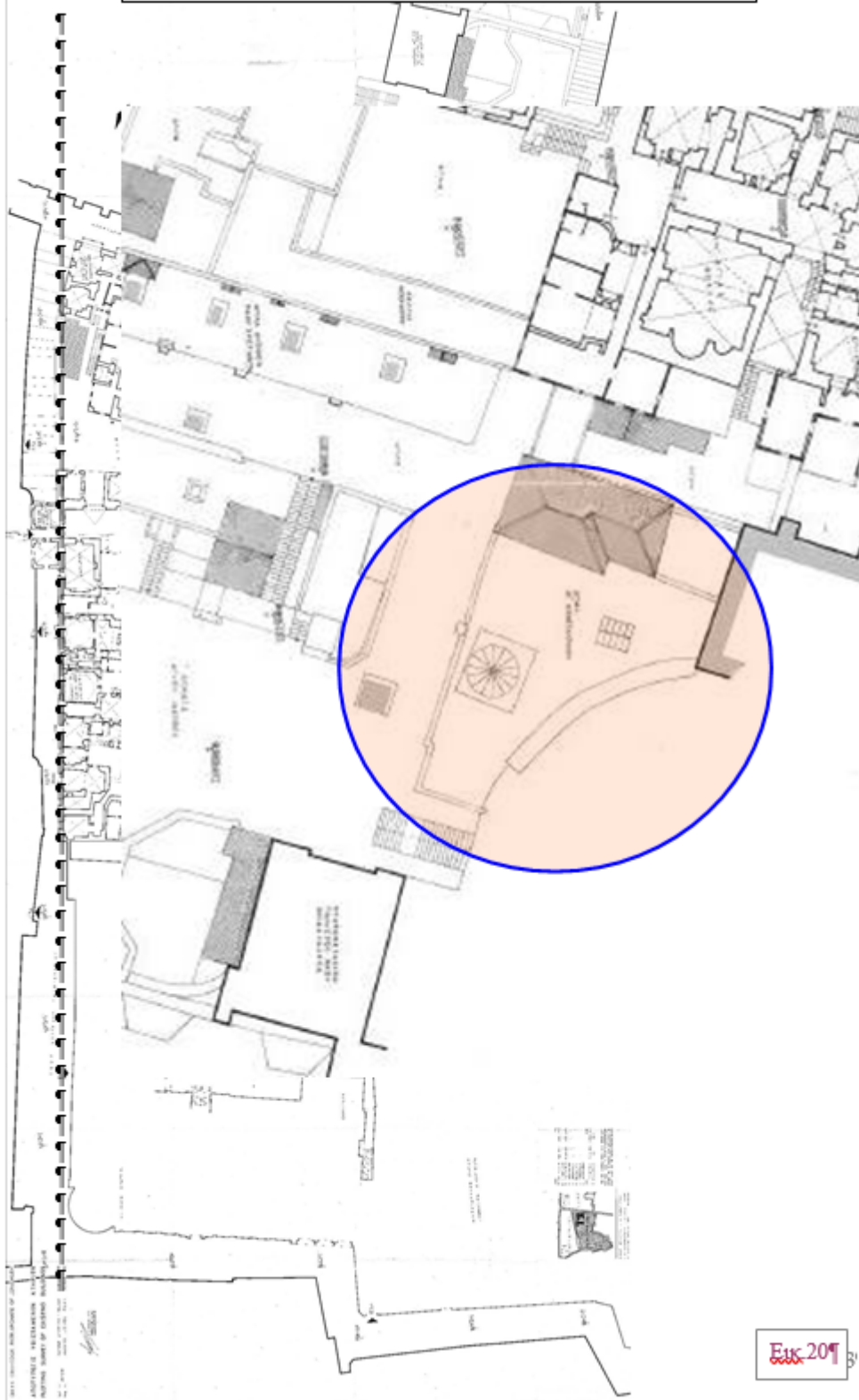
Prepared by Arch. Dr. Mitropoulos Theo (1999-2013)

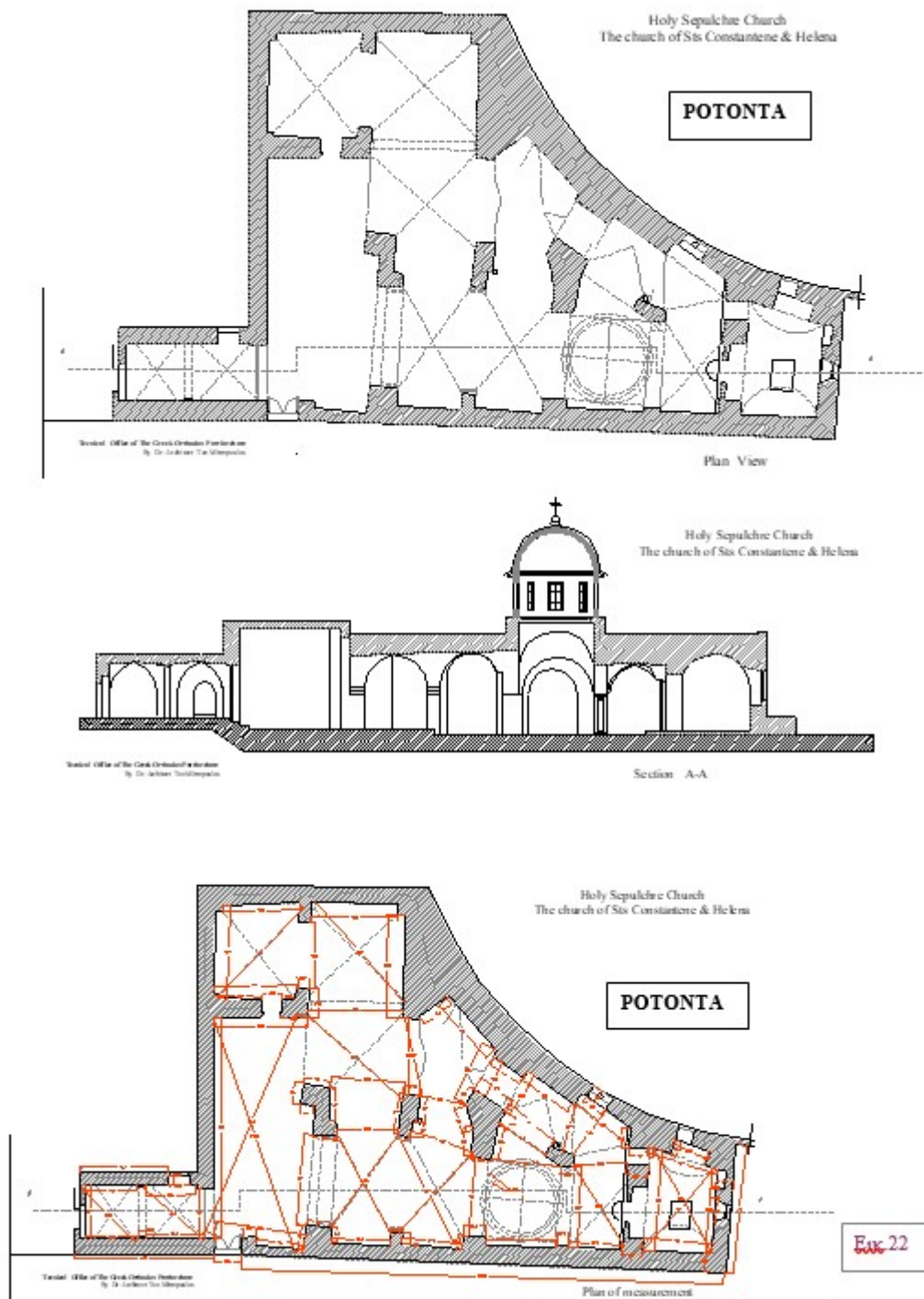
Η ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ ΣΤΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ (ΜΕΡΟΣ Β΄) ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

(από τον αρχιτέκτονα του Ναού της Αναστάσεως Dr. Θεοδόσιο Μητρόπουλο κατά τα έτη 1999-2013).



·Τοπογραφική αποτύπωση του μοναστηρίου των αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης· **First floor**·





Η παθολογία του μνημείου (Εκθεση του 2006 πριν την επέμβαση)

Το μνημείο δεν παρουσιάζει καμιά απολύτως διαταραχή του στατικού φορέα, παρά το γεγονός ότι η σημερινή μορφή του αποτελεί ένα σύνολον πολλών οικοδομικών φάσεων και μορφολογικών μετατροπών, (βλ. Αρχιτεκτονική τεκμηρίωση). Εσωτερικά ο ναός είναι επιχρισμένος, ενώ οι πολλαπλές στρώσεις ελαιοβαφών έχουν καταστήσει την εσωτερική επιφάνεια αδιάβροχη, με αποτέλεσμα την απολέπιση της οροφής που οφείλεται στην από αιώνες εγκλωβισμένη υγρασία των σταυροθολίων και στην μεγάλη συγκέντρωση αλάτων στην εσωτερική επιφάνεια (βλ. Φ,Α). Υπάρχουν επίσης προβλήματα από την ανοδική υγρασία που η μεθοδολογία της

επέμβασης, θα εξαρτηθεί από την κατάσταση της λιθοδομής μετά την καθαίρεση των επιχρισμάτων.

Η επέμβαση στο μνημείο

Οι εργασίες που θα πρέπει να γίνουν στο μνημείο συνοψίζονται όπως παρακάτω:

- Αντικατάσταση του κορεσμένου από υγρασία υλικού πλήρωσης των σταυροθολίων. Η επέμβαση αυτή θα πρέπει να γίνει από το δώμα του ναού. Σε πρώτη φάση θα αφαιρεθούν οι πλάκες που το καλύπτουν και θα ανασκαφεί ο πυρήνας των σταυροθολίων μέχρι την λιθοδομή. Θα ακολουθήσει μία περίοδος αναμονής κατά την θερινή περίοδο, μέχρις ότου επέλθει το πλήρες στέγνωμα. Στην συνέχεια ο κενός πυρήνας των σταυροθολίων θα πληρωθεί με στεγνό αμμοχάλικο ή κίσειρη μέχρι το αρχικό επίπεδο θα ακολουθήσει στεγανοποίηση με ασφαλική μεμβράνη πάχους 5 χιλ. και επανατοποθέτηση των παλαιών πλακών. Στο τελικό αρμολόγημα θα προστεθεί στην μάζα του υλικού πλήρωσης στεγανοποιητικό υλικό.
- Αφαίρεση των εσωτερικών επιχρισμάτων, καθαρισμός των αρμών και της λιθοδομής. Τα νέα αρμολογήματα θα γίνουν με παραδοσιακά υλικά (Υδρασβεστος, υδραυλικός ασβέστης, καρβουνόσκονη, τριμμένη πέτρα, κεραμιδόσκονη, ποτσολάνα). Χρησιμοποιήθηκαν κονιάματα Mineral Γαλλικής προέλευσης ειδικά για μνημεία όπως : TM, FINITURA, EVOLUZIONE of the WEBER St. GOBAIN.
- Καθαίρεση των εξωτερικών επιχρισμάτων για να εξακριβωθεί η κατάσταση της λιθοδομής. Εάν αυτή είναι σε προχωρημένη αποσάθρωση, θα πρέπει η εξωτερική επιφάνεια να επικαλυφθεί με νέο παραδοσιακό επίχρισμα, αλλιώς θα πρέπει να αντικατασταθούν οι εφθαρμένοι λίθοι και να παραμείνει η εξωτερική επιφάνεια της λιθοδομής χωρίς επιχρίσματα.
- Αφαίρεση του υπάρχοντος δαπέδου και αντικατάστασή του με άλλο από μαρμαρίνες πλάκες. Προστασία του δαπέδου από την ανοδική υγρασία, (δεν πραγματοποιήθηκε).
- Νέο ηλεκτρικό δίκτυο και αντικατάσταση των υπαρχόντων κουφωμάτων με αλουμίνιο.
- Αφαίρεση των χαλυβοελασμάτων που καλύπτουν τον τρούλλο. Αποκατάσταση της εξωτερικής όψης του τρούλλου ανάλογα με το στάδιο αποσάθρωσης που βρίσκεται η αρχική φάση του. Εάν αυτή βρίσκεται σε προχωρημένο στάδιο καταστροφής θα πρέπει να ακτικατασταθεί εξωτερικά με νέα λιθοδομή υπό μορφή επένδυσης, ενώ το κέλυφος θα πρέπει να επικαλυφθεί με μολύβι ή χαλκό.
- Αποκατάσταση του αποχετευτικού συστήματος και της απαγωγής των όμβριων υδάτων.
- Χημική επέμβαση στην επιφάνεια της λιθοδομής για την εξουδετέρωση των αλάτων, πριν από τα νέα επιχρίσματα.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ

...Ι.Ν. του Αγίου Κωνσταντίνου...2010



Διαδοχικές φάσεις από την αποκατάσταση του τρούλλου του 1927 και την αντικατάστασή του με λίθινο, σύμφωνα με το αρχικό αρχιτεκτονικό στυλ του μνημείου.

Ι.Ν.του Αγίου Κωνσταντίνου 2013 -Μετά την επέμβαση



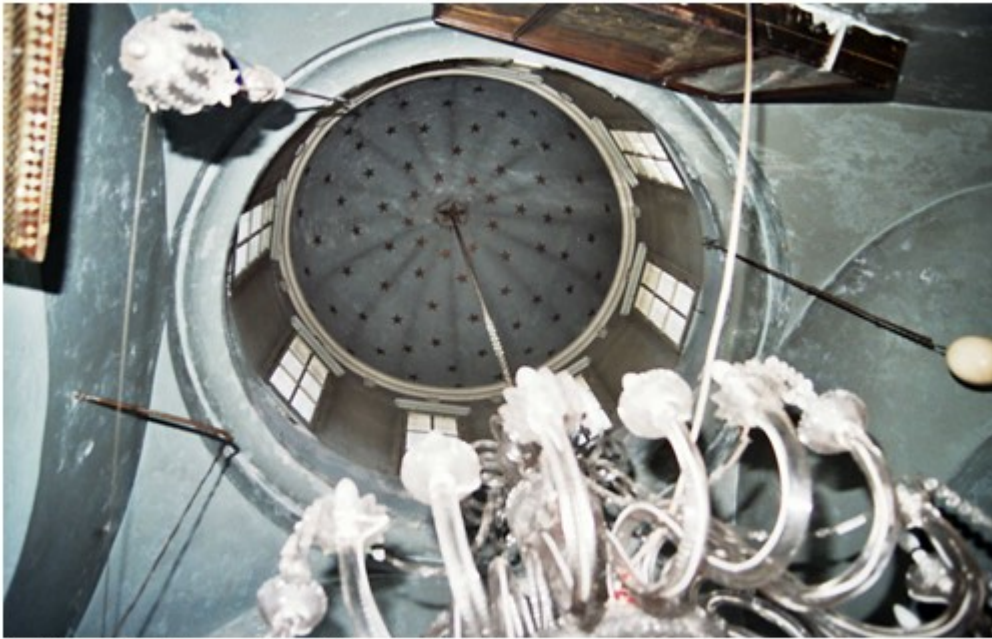
Ι.Ν.του Αγίου Κωνσταντίνου -



Ι.Ν. του Αγίου Κωνσταντίνου - Η είσοδος του Ι.Ν. και η αναμνηστική επιγραφή στο υπέρθυρο σχετική με την ανακαίνιση του 1898 . Δεξιά επάνω το καμπαναριό που κατασκευάστηκε επί Πατριαρχίας Βενεδίκτου Α'.

Ι.Ν. του Αγίου Κωνσταντίνου - Μετά την ολοκλήρωση της επέμβασης το 2013





Ι.Ν. του Αγίου Κωνσταντίνου -Εσωτερικό

Επάνω - Η εσωτερική άποψη του τρούλλου πριν την επέμβαση του 2013

Κάτω - Η εσωτερική άποψη του τρούλλου μετά την επέμβαση και την αργογράφησή του, το 2013





Ι.Ν. του Αγίου Κωνσταντίνου

Επάνω . Πανοραμική άποψη του κεντρικού ναού, εσωτερικό, πριν και μετά την αφαίρεση των επιχρισμάτων κατά την επέμβαση του 2012

Κάτω. Το εσωτερικό του κεντρικού ναού μετά την επέμβαση του 2013

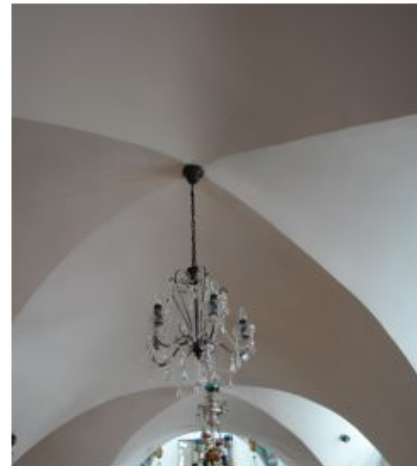


Εικ. Επάνω

Ι.Ν. του Αγίου Κωνσταντίνου: Εσωτερικό του ναού - Το εγκάρσιο κλίτος μετά την αφαίρεση των επιχρισμάτων

Εικ. Κάτω

Ι.Ν. του Αγίου Κωνσταντίνου: Εσωτερικό του ναού - Το εγκάρσιο κλίτος πριν την αφαίρεση των επιχρισμάτων



Ι.Ν. του Αγίου Κωνσταντίνου - Η κατάσταση των σταυροθολίων πριν και μετά την επέμβαση του 2013 Επάνω . Μετά την επέμβαση στο μνημείο με επιχρίσματα Mineral της Weber St. ~~Gobain~~.



Ι.Ν. του Αγίου Κωνσταντίνου - Η κατάσταση των σταυροβολίων μετά την αφαίρεση των επιχρισμάτων

Ι.Ν. του

Αγίου Κωνσταντίνου: Διάβρωση της λιθοδομής στις ποδιές των παραθύρων και η χαρακτηριστική συγκέντρωση αλάτων κάτω από την ελαιοβαφή των εσωτερικών επιχρισμάτων.





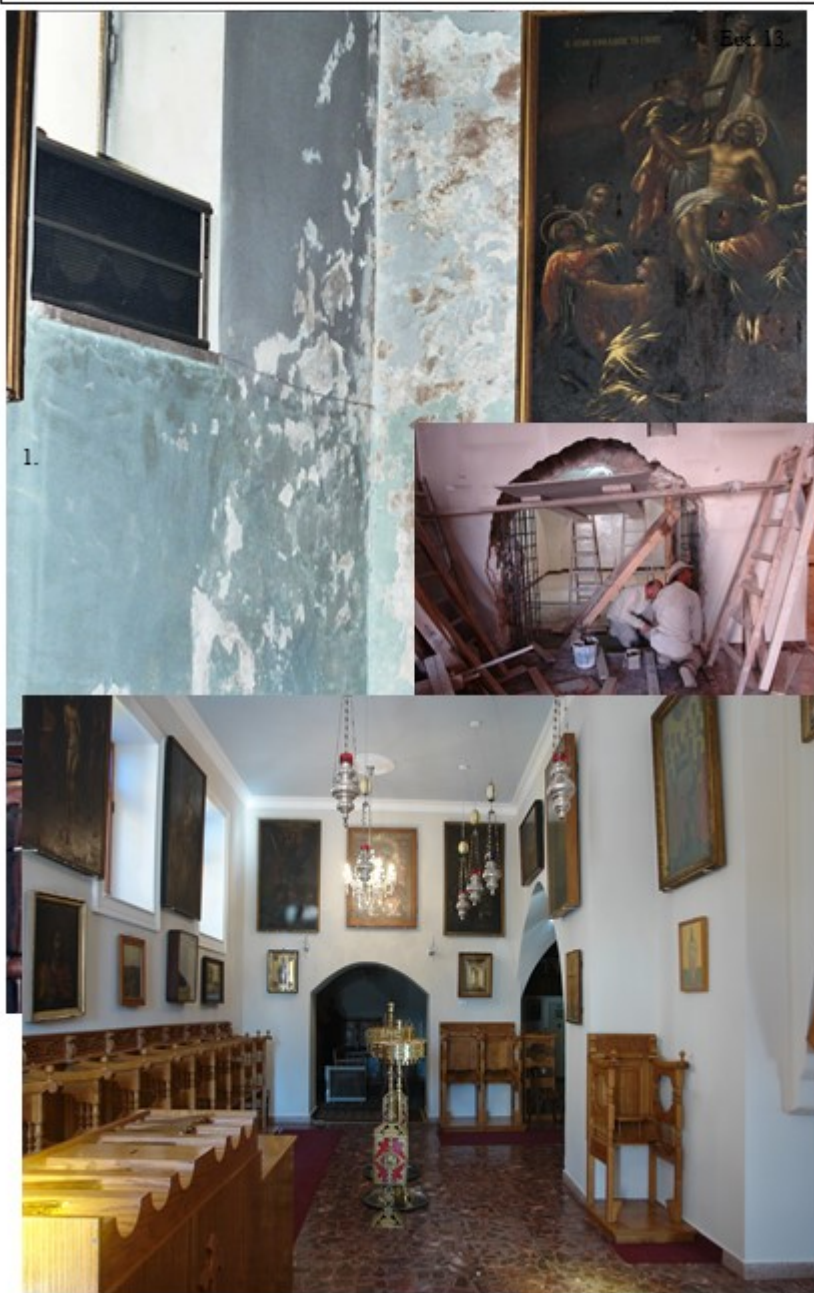
Ι.Ν.του Αγίου Κωνσταντίνου... Εσωτερικό ¶

Πάνω, Η διάβρωση των σταυροθολίων ¶

Κάτω, Φωταγωγός στην οροφή του ναού και αποσάθρωση των επιχρισμάτων από την υγρασία. ¶

¶

Ι.Ν. του Αγίου Κωνσταντίνου . Εσωτερικό . Διάβρωση των επιχρισμάτων από τα όμβρια
 ύδατα στην Β.Δ. γωνία του νάρθηκα
 Κάτω . Μετά την επέμβαση με επιχρίσματα Mineral της Weber St. Gobain και
 επιμήκυνσης του νάρθηκος

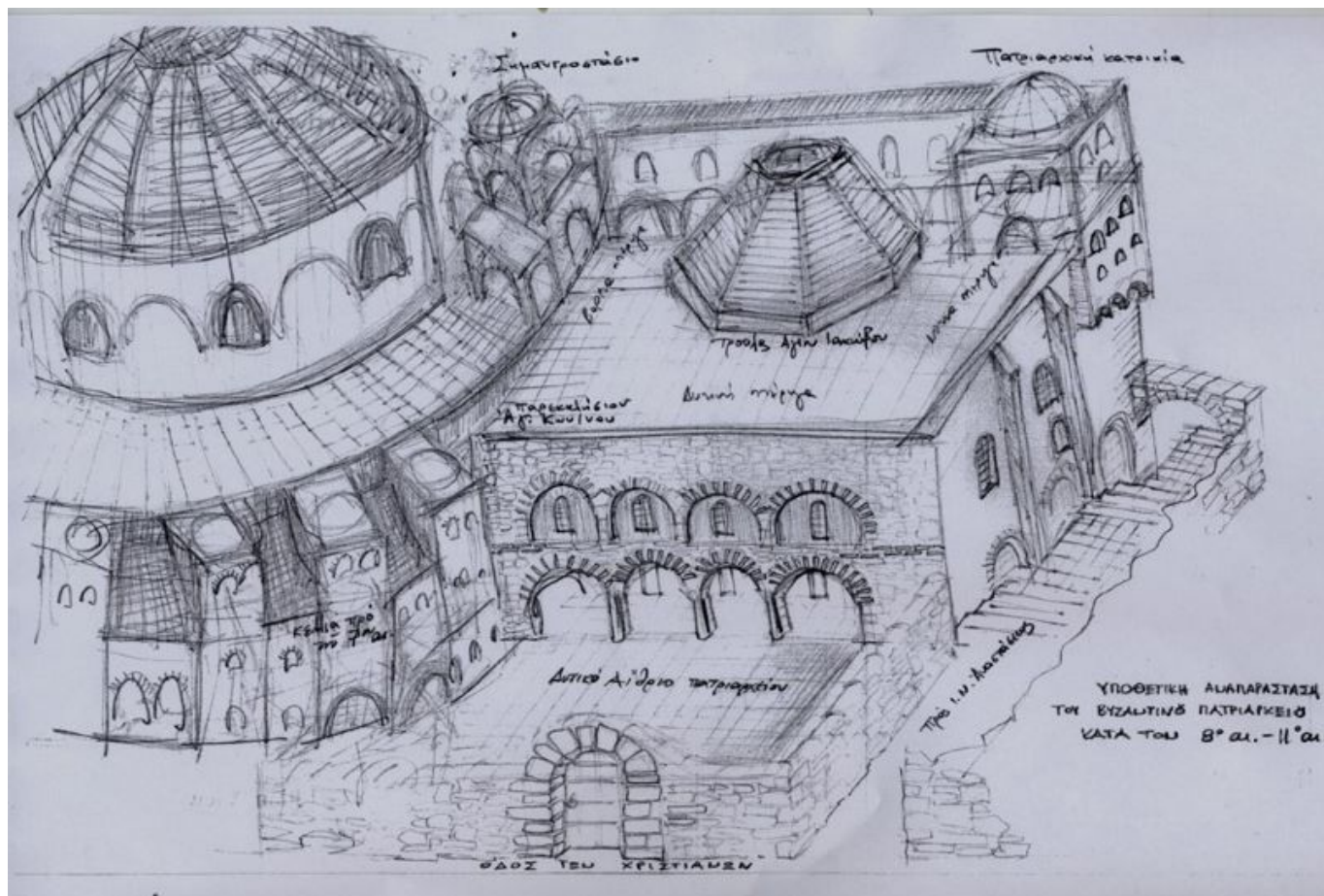


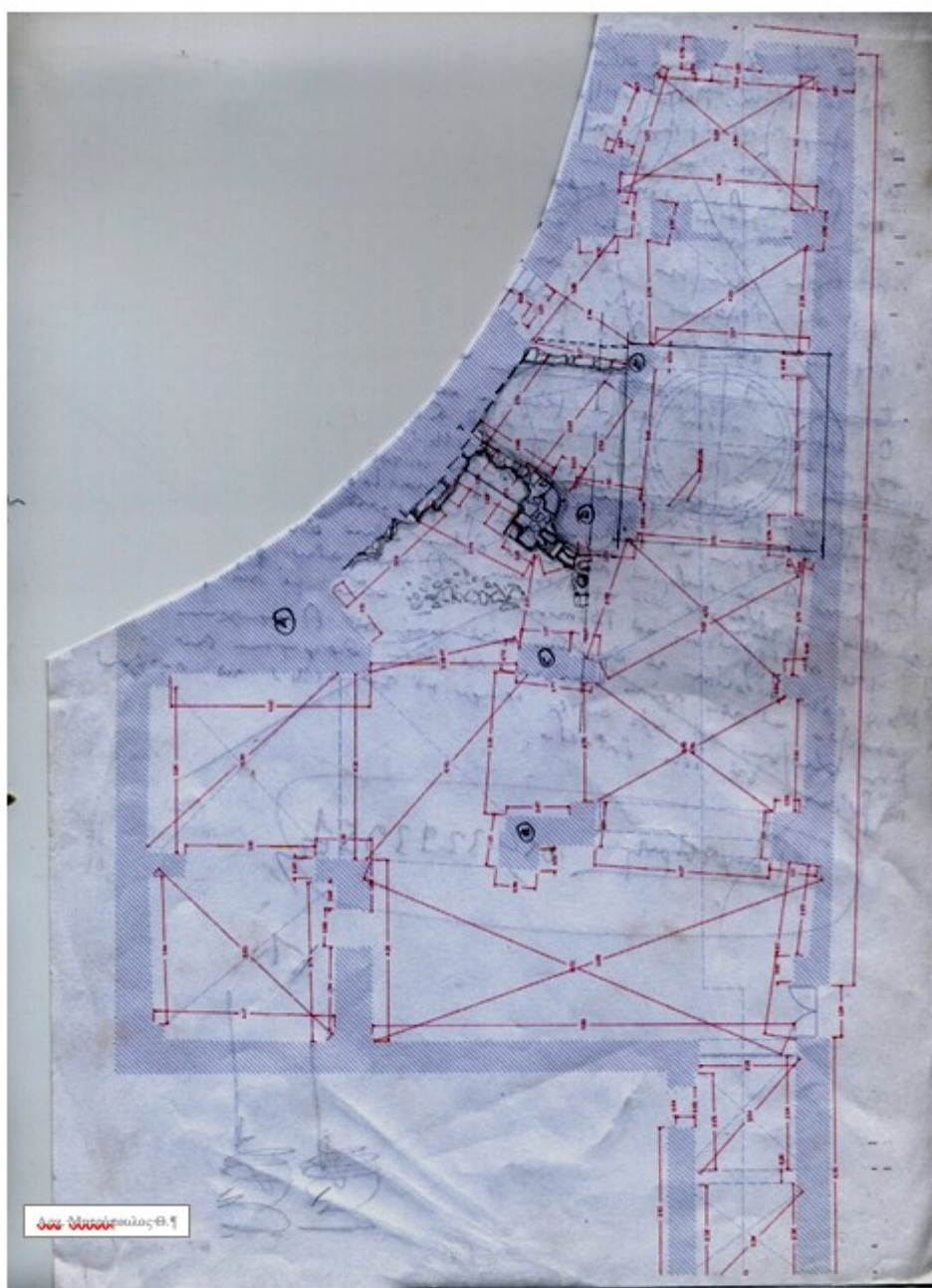
Ι.Ν. του Αγίου Κωνσταντίνου . Κατα την διάρκεια των επισκευών –
Επιστάσια και ενημέρωση του Μακαριωτάτου Πατριάρχη Ιεροσολύμων κ.κ.
Θεοφύλου Γ, σχετικά με την πρόοδο των εργασιών στο μνημείο.

Εκκ. 15



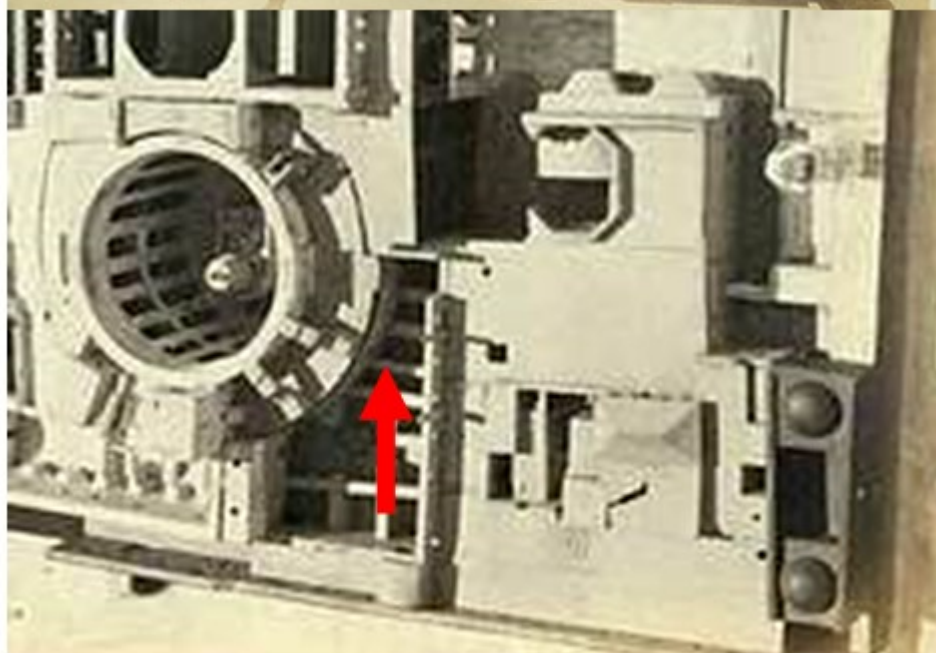
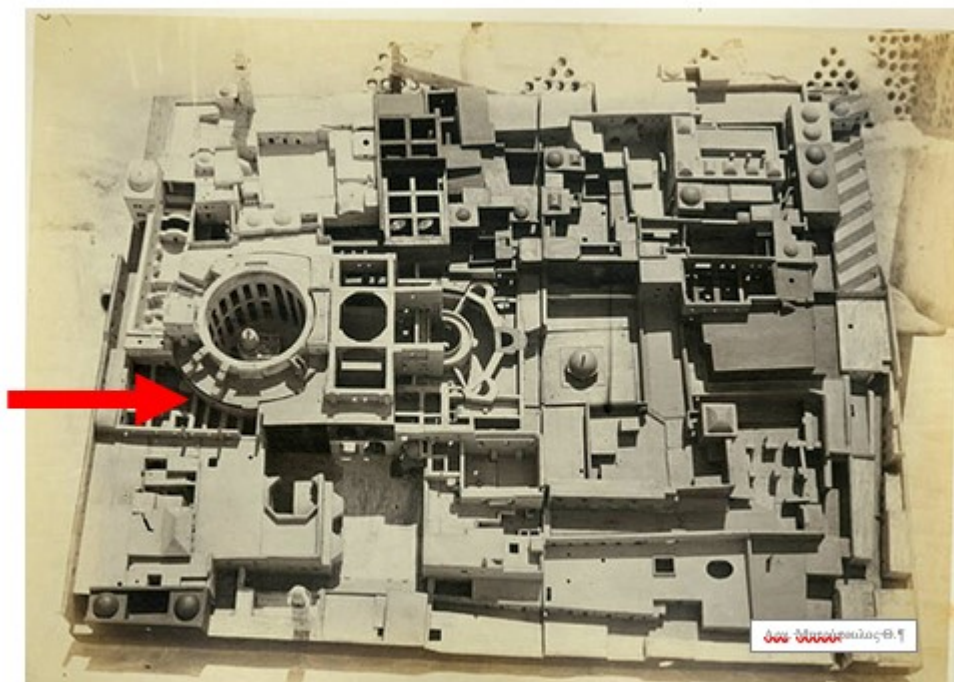
Η αναπαράσταση
της Ροτόντας του Ι.Ν. της Αναστάσεως και του Πατριαρχείου μετά την
ανοικοδόμησή του από τον Πατριάρχη Μόδεστο τον 8ο αι.μ.Χ.





Δρ. Νικόλαος Θ. Ψ

Κατά την διάρκεια των επισκευών στο μνημείο βρέθηκαν ίχνη από τοιχοποιίες των κελιών που ήταν προσκολλημένα στην Ροτόντα. Ψ



Το μοντέλο του ΙΝ της Αναστάσεως - Διακρίνονται οι θεμελιώσεις των κελιών στην περίμετρο της Ροτόντας που οικοδομήθηκαν μετά την καταστροφή του ναού από τους Πέρσες (612 μ.Χ.)

Εκκ. 25

22

Ανασκαφικά ευρήματα στο δώμα του Ι.Ναού του Αγίου Κωνσταντίνου

Πήλινες πίπες, οστρακα αγγείων και διάφορα ευρήματα που ανάγονται στην Οθωμανική περίοδο.

Η διαμόρφωση της επικάλυψης του δώματος αποτελεί εργασία του 1763 επί Πατριαρχίας Παρθενίου, όπου την περίοδο αυτή θα επιστρωθούν με λίθινες πλάκες όλα τα δώματα του Πατριαρχείου και του Αγίου Κωνσταντίνου. Με την ανασκαφική επέμβαση που πραγματοποιήθηκε από το τεχνικό Γραφείο το 2011-12 στα δώματα του μνημείου, ήρθε στο φως η στρωματογραφία και η τεχνική της επέμβασης που πραγματοποιήθηκε τον 18^ο αιώνα, προκειμένου να προστατευτεί ο ναός από τα όμβρια ύδατα. Η τεχνική της επέμβασης αυτής που προέρχεται από

τη Τουρκία και το Ιράν, προβλέπει την συμπύκνωση κοσκινισμένου χώματος σε επάλληλες ζώνες, ενώ το ενδιαμέσο κενό πληρούται με τα εναπομείναντα υπολείμματα. Οι συμπυκνωμένες ζώνες κατασκευάζονται με την προσθήκη ασβέστου και καρβουνόσκονης (καρβουνοκονίαμα), ενώ στα μεταξύ διαστήματα τοποθετείται το χονδρόκοκκο υλικό. Με την τεχνική αυτή μπορεί να μπαζωθεί σε ικανό πάχος μεγάλη έκταση, χωρίς να υπάρχει κίνδυνος συμπύκνωσης του μπαζώματος ή οποιαδήποτε διείσδυση υγρασίας που εξουδετερώνεται με την παρουσία της καρβουνόσκονης. Στα μεταξύ των στρωμάτων διαστήματα βρέθηκαν άριστα διατηρημένα μεγάλος αριθμός από τουρκικές πίπες και διάφορα κτερίσματα που ανάγονται στην οθωμανική περίοδο. (*)

(*) Το *Nicotiana Tabacum* ήταν ένα «ιερό» φυτό για τους ιθαγενείς της Αμερικής και η πίπα το «ιερό» αντικείμενο που συνόδευε τις φυλές των Ινδιάνων στα μεγάλα συμβούλια. Η ανακάλυψη της Αμερικής σήμανε και τη ραγδαία εξάπλωσή του στην Ευρώπη δια μέσου των ισπανικών γαλέρων, που έφθαναν στην Ισπανία και μετέπειτα στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Στους λαούς της Οθωμανικής αυτοκρατορίας η καλλιέργεια του καπνού διαδόθηκε στο τέλος του 16ου αι. ή στις αρχές του 17ου αι. Την περίοδο αυτή, επειδή ο καπνός ήταν ακόμα ακριβός και δύσκολα διαθέσιμος, οι πίπες είχαν μικρό μέγεθος, ήταν μονοκόμματα και με ελάχιστη διακόσμηση. Στα τέλη του 17ου αιώνα κάνει την εμφάνισή του ο ημισφαιρικός τύπος που κυριαρχεί ως τα μέσα του 19ου αιώνα, οπότε το μέγεθος αυξάνει όπως και οι διακοσμήσεις του. Δύσκολα συναντάς ομοιότητες στις εκατοντάδες πίπες που σώζονται έως σήμερα, ανάγλυφες ή εγχάρακτες, φέρουν ποικίλους συνδυασμούς και σχήματα: γεωμετρικά που συμπλέκονται με φυτικά μοτίβα, άνθη, δενδρύλλια, ακτίνες, στάλες, ανθέμια, λέπια, κουκουνάρια, αχιβάδες, στίγματα, κρόσια, ρόμβους, τρίγωνα, οδοντωτές και αλυσιδωτές ταινίες. Μερικές από τις συνθέσεις φαίνεται να αντλούν τα θέματά τους από τα πέτρινα διακοσμητικά στοιχεία της ισλαμικής αρχιτεκτονικής, Το 1604 ιδρύθηκε στη Σόφια η πρώτη συντεχνία λουλατζήδων, ενώ στη Βάρνα και το Μπουργκάζ (το L-leburgaz), «...βρίσκονται οι καλύτεροι λουλάδες απ' όλη την Τουρκία», όπως έγραφε το 1665 ο Αγγλος περιηγητής δρ. Κόβελ. Εργαστήρια υπήρχαν και στο Τοπχανέ της Κωνσταντινούπολης και στο Ασιούτ της Αιγύπτου, που κυριάρχησαν κατά τον 18ο και 19ο αιώνα. Το καμινίδιο (ή λουλάς, τουρκικά lile), το μικρό δοχείο με σωληνοειδή προεξοχή, μέσα στο οποίο καίγεται ο καπνός, ήταν συνήθως πήλινο, χρησιμοποιούσαν ωστόσο πέτρα, ξύλο, σπηιόλιθο ή μέταλλο. Το σχήμα του δινόταν με πέτρινες, ξύλινες ή μεταλλικές μήτρες και στη συνέχεια ειδικοί καλλιτέχνες το διακοσμούσαν με φαντασία και μαεστρία.

Πήλινες πίτες (λουλάδες, τουρ. Le) Οθωμανικής περιόδου 17ος - 18ος αι.



Εικ.28



Εμφυαλωμένη κεραμική Οθωμανικής περιόδου- 16ος αι.



Στόμα απο φτωχικούς ναργιλέδες-σταμνάκια

Islamic fractional Dirham fulus

The Mamlukes ruled an area including Syria, Holy Land, Egypt from 1250-1517 AD



Η στρωματογραφία της διαμόρφωσης της κλίσεως του δώματος 18ος αι. Διακρίνονται οι επάλληλες ζώνες συμπυκνωμένου καρβονοκονιάματος.



Σπαράγματα από λίθινο κιονίσκο, κορνίζα και ψηφιδωτό δάπεδο Μαμελουκ περιόδου

Εκ.27



Υπόγεια κρύπτη (κελί) κάτωθεν της εκκλησίας του Αγίου Κωνσταντίνου, κατασκευασμένο σε επαφή με το εξωτερικό τύμπανο της ροτόντας. Είναι εμφανές το σφραγισμα του παραθύρου που είχε θέα μέσα στην ροτόντα.

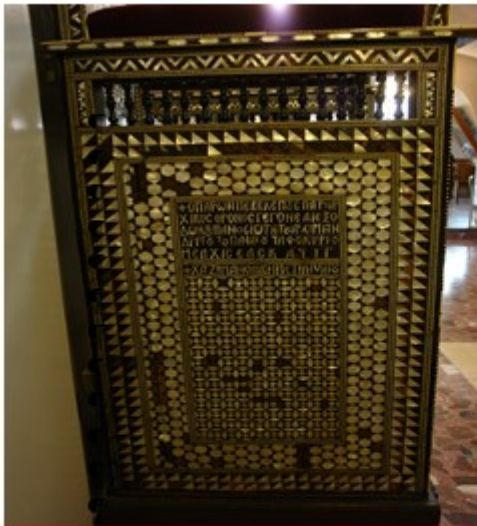


Υπόγεια κρύπτη (κελί) κάτωθεν της εκκλησίας του Αγίου Κωνσταντίνου (πριν την αποκατάσταση)



Επάνω: -Περίτεχνο Οστεοφυλάκιο -σε πέτρα-κακούλι-περιόδου Μамελούκ-14-ου-αι-που φέρει την επιγραφή Βαρνάβα:-(Α+Λς)¶
 Κάτω -γ-Η τράπεζα της πρόθεσης -που ανήκει στην ίδια χρονική περίοδο-. Αποτελεί δε αυτή καλλιτεχνική μεταποίηση της αρχικής τράπεζας του ναού που ήταν στην θέση αυτή με προσανατολισμό προς το εσωτερικό της ροτόντας. -Διάκοσμος με πολύχρωμα μαρμαροθετήματα, 14^{ου}-αι., -στο παράθυρο του Ιερού.-¶

Εκκ 301



Ο ΠΑΡΩΝ ΠΕΡΙΒΛΕΠΤΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΣ ΘΡΟΝΟΣ ΓΕΓΟΝΕ-
ΔΙ' ΕΞΟΔΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΑΡΤΟΥ ΤΟΥ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΦΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΜΕΛΙΣΣΕΔΕΚ ΑΨΙΓΓ
ΧΑΤΖΙΜΑΝΩΔΙΚΗ-ΜΕΤΙΛΗΝΑΙΟΥ



ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΑΣ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ
ΚΥΡΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΑΨΙΓΓ



ΙΝ. Αγίου Κωνσταντίνου -- Εσωτερικό -- Ο Πατριαρχικός θρόνος του πατριάρχου Χρυσάνθου -- ΑΨΙΓΓ

Εκκ. 29

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαρυμποπιώτου Αθ. Παναγιώτου

Τα Ιεροσόλυμα

Αθήναι, 1897

Δουκάκη Ν. Δωροθέου

Αγία Σιών

Εν Σμύρνη, 1911

Τιμοθέου Π. Θέμελη

Ανά τα προσκυνήματα

Αθήνα, 1909

Γρηγορίου Ιεροδιακόνου του Παλαμά

Ιεροσολυμιάς

Επίτομος ιστορία της Αγίας Πόλεως Ιερουσαλήμ

Ιερουσαλήμ, 1852

Γερμανού Ιεροκήρυκος

Ιστορία και περιγραφή του Ναού της Αναστάσεως

Αθήνα, 1840

Θεμιστοκλέους Κάντα

Περιγραφή και Διήγησις της τοποθεσίας των κυριωτέρων
μερών Παλαιστίνης και Ιερουσαλήμ

Ιερουσαλήμ, 1899

Γαβριήλ Καραπατάκη

Αι περιπέτειαι των εν Ιεροσολύμοις και των πέριξ

Ιερών Προσκυνημάτων

Κωνσταντινούπολη, 1910

Βενιαμίν Ιωαννίδη

Προσκυνητάριον της Αγίας Γης

Ιερουσαλήμ, 1873

Αρσενίου Ιερομονάχου Καλλούδη

Προσκυνητάριον των Ιερών Τόπων, όπου βρίσκονται εις την Αγίαν Πόλιν
Ιερουσαλήμ

Εν Ενετιήσιν αξπγ

Κλεόπα Μ. Κοικυλίδου

Περί των εν Παλαιστίνη Αρχαίων και Νεωτέρων

Ελληνικών Μοναστηριών

Εν Ιεροσολύμοις, 1906

Corbo C. Virgilio,

*La Basilica del S. Sepolchro. Rassegna archeologica delle strutture degli
edifici nel 1969.*

Chrysantos, *Patriarch of Jerusalem, Description of the Holy Land, Jerusalem,
1862.*

Ioannidou Beniamin,

Proskinitarion of the Holy city Jerusalem. Jerusalem, 1877

Papadopoulou A. Chrysostomou,

History of the Jerusalem's Church, Athens 1970.

Themelis P. Timotheos,

The Greeks in the Holy Land, Athens 1919.

Καλλίστου Αρχιμανδρίτου.

ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ΥΠΟ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ ΤΩ 614, Ιεροσόλυμα 1910.

Themelis P. Timotheos,

Jerusalem and its monuments, vol .A. B, Jerusalem 1932.

Ιακώβου Καπενέκα, Οι Άγιοι Τόποι της Παλαιστίνης και το Τάγμα των
Αγιοταφιτών, Ιεροσόλυμα 1982

Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Αρχιεπισκόπου Αθηνών καὶ πάσης Ἑλλάδος, Ἱστορία τῆς
Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, Α΄ Ἀνατύπωση, Ἀθήνα 2010

Jeffery, J.R.I.B.A. XVII,816. *Rohricht, Gesch. Kgr. Jerusalem, p.790*

J.Draseke, Der Monch und Presbyter Epiphanius εν Byzant. Zeitschrift,
t.IV,1895

Νέα Σιών: (Εκκλησιαστικόν περιοδικόν σύγγραμμα του Ιερού Κοινού του Παναγίου
Τάφου) **1928,** σελ.214, 216, 217

Η ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ ΣΤΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ (ΜΕΡΟΣ Α΄)

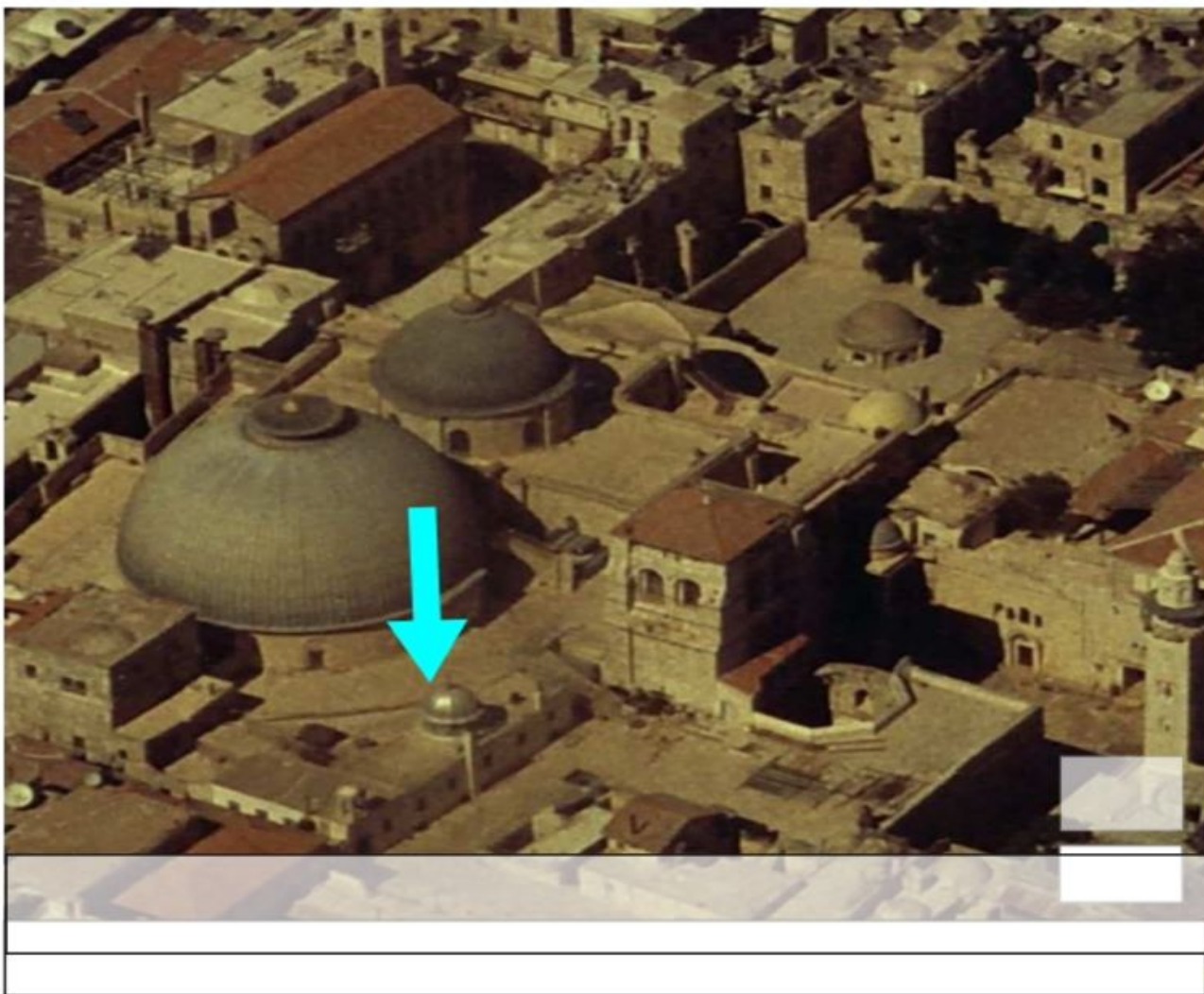
Prepared by Arch. Dr. Mitropoulos Theo (1999-2013)

Η ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ ΣΤΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ (ΜΕΡΟΣ Α΄)

(από τον αρχιτέκτονα του Ναού της Αναστάσεως Dr. Θεοδόσιο Μητρόπουλο κατά τα έτη 1999-2013).

Κατά τις ιστορικές πηγές η ίδρυση της εκκλησίας του Αγίου Κωνσταντίνου ανάγεται κατά την περίοδο όπου ο Πατριάρχης Ηλίας Α΄ (494-516) θα ιδρύσει την Μονή του Αγίου Τάφου δίπλα στο Επισκοπείον (αρχική ονομασία του Πατριαρχείου μέχρι το 422 όπου η Εκκλησία Ιεροσολύμων ανυψώνεται σε Πατριαρχείο), που είχε ιδρυθεί από την βασιλίδα Ευδοκία (+460). Δεν υπάρχουν σαφείς γραπτές πληροφορίες σχετικές με την ακριβή θέση του Πατριαρχείου. Οι αρχαιολογικές ανασκαφές που ακολούθησαν το μεγάλο αναστηλωτικό έργο του Ι.Ν. της Αναστάσεως κατά την χρονική περίοδο 1960-80 από τις τρεις θρησκευτικές κοινότητες, Ελλήνων, Λατίνων και Αρμενίων με την συμμετοχή κορυφαίων αρχαιολόγων, όπως ο Χατζηδάκης, ο Ορλάνδος και ο αείμνηστος αρχαιολόγος της Φραγκισκανικής αδελφότητας V. Corvo έφεραν στο φως πολλά νέα στοιχεία σχετικά με την αυθεντική θέση του **“Επισκοπείου”**.

Ο V. Corvo, στηριζόμενος στις αρχαιολογικές έρευνες, τοποθετεί την αρχική θέση του Επισκοπείου (Patriarchio) στην Β.Δ. γωνία του σκάμματος που πραγματοποίησαν οι αρχιτέκτονες του Μ. Κωνσταντίνου για την θεμελίωση της Ροτόντας του Ι.Ν. της Αναστάσεως, (βλ. εικ. 1).



ΕΙΚ. 1 Το οικοδομικό συγκρότημα του Ι.Ν.της Αναστάσεως και ο Πατριαρχικός Ι.Ναός των Αγίων Κων/ντίνου κ Ελένης , Νοτιοδυτική άποψη , Αεροφωτογραφία 1998 (Courtesy IAA)

Κατά την πρώτη αρχιτεκτονική φάση το Πατριαρχείο επεκτείνεται σε δύο πτέρυγες που γειτονεύουν αντίστοιχα με τη βόρεια ρωμαϊκή Decumanus και τη δυτική Cardo. Την άποψη αυτή στηρίζει ο διαπρεπής αρχαιολόγος βασιζόμενος εις το *“Ὁδοιπορικόν τῆς Αἰθερίας”*, όπου αναφέρεται η συνεχή παρουσία του Επισκόπου Ιεροσολύμων σε όλες τις τελετές εντός του Ναού της Αναστάσεως μέρα και νύκτα καθώς και στα αρχαιολογικά και αρχιτεκτονικά ευρήματα όπως κεραμικά, αρχιτεκτονικά μέλη, η θέση του κεντρικού κλιμακοστασίου του Πατριαρχείου, υπολείμματα από τις αυθεντικές τοιχοποιίες, στοιχεία που βοηθούν στην μορφολογική και την αρχιτεκτονική αποκατάσταση του αρχικού κτιρίου. Κατά την χρονική περίοδο 1960-80, όπου και θα πραγματοποιηθούν οι σημαντικότερες αναστηλωτικές επεμβάσεις στην νεότερη οικοδομική ιστορία του μνημείου, θα προκύψουν νέα στοιχεία και πληροφορίες σχετικά με την αρχιτεκτονική του *“Επισκοπείου.”*

Κατά την πρώτη οικοδομική φάση γνωρίζουμε ότι αυτό καλύπτεται με ξύλινη οροφή και βυζαντινούς κεράμους , ενώ αργότερα μετά την καταστροφή των Κωνσταντινείων οικοδομημάτων από του Πέρσες (614μ.Χ.) *(1), το Πατριαρχείο θα επισκευαστεί από τον Πατριάρχη Μόδεστο σε συνεργασία με τον Ιωάννη τον Ελεήμονα Πατριάρχη Αλεξανδρείας (609-620), *(2) και η οροφή του θα

αντικατασταθεί από χαμηλές λίθινες ασίδες, που στην συνέχεια κατά την οικοδομική επέμβαση του 11αι., από τους αυτοκράτορες του Βυζαντίου, αυτές θα αντικατασταθούν με σταυροθόλια. Κατά τις οικοδομικές λοιπόν αυτές επεμβάσεις το Πατριαρχείο διευρύνεται και επεκτείνεται από βορρά προς νότο, καταλαμβάνοντας έτσι την εξωτερική περίμετρο της ροτόντας από βορρά προς νότο σχεδόν κατά το 180 ο περίπου. μέχρι τον 11ο αι.

Η ανάγκη ίδρυσης πατριαρχικού ναού στο όνομα των Αγίων ισαποστόλων Κωνσταντίνου και Ελένης θα προκύψει μετά την καταστροφή της βασιλικής του Ι.Ν. της Αναστάσεως από τους Πέρσες. Μέχρι τις αρχές του 7ου αι. οι πατριαρχικές τελετές πραγματοποιούνται μέσα στην βασιλική του Αγίου Κωνσταντίνου στον Ι.Ν. της Αναστάσεως. Η πρόσβαση στον Ιερό Ναό ήταν άμεση και αποκλειστική από το Πατριαρχείο που ευρίσκετο πάντοτε στην Β.Δ. πλευρά της ροτόντας. Επίσης μιά δεύτερη πρόσβαση που οδηγούσε απ' ευθείας στην ροτόντα του Ι.Ν. της Αναστάσεως πρόσφατα αποκαλύφθηκε με τις επισκευές στον φούρνο του Πατριαρχείου. Η πρόσβαση αυτή αποτελείται από ένα λίθινο κλιμακοστάσιο του 4ου αι., που οδηγούσε μέσα στην ροτόντα και ειδικά στην περιοχή όπου σήμερα βρίσκονται τα κελλιά των Κοπτών, στο δυτικό τμήμα του Ιερού Κουβουκλίου. Μετά την καταστροφή της βασιλικής του Αγίου Κωνσταντίνου από τους Πέρσες τον 7ο αι. και μέχρι τον 9ο αιώνα δεν έχουμε γραπτές μαρτυρίες για την ίδρυση ναού αφιερωμένου στον Άγιο Κωνσταντίνο. Από τις αρχαιολογικές έρευνες στην εξωτερική περίμετρο της ροτόντας γίνεται φανερό ότι μετά την κατεδάφιση της ροτόντας από τους Πέρσες μέχρι το ύψος της γαλαρίας των Λατίνων, θα προκληθεί στην περιοχή αυτή ένα τεράστιο χάσμα. Μετά τον 8ο αι. θα κατασκευαστούν σε επαφή με την ημικατεστραμμένη ροτόντα πολλά κελλιά, που πολλά εξ αυτών θα έχουν θέα στο εσωτερικό της ροτόντας και ειδικά τον Πανάγιο Τάφο. Η οικοδομική επέμβαση του Μοδέστου (632-634) και στην συνέχεια των βυζαντινών αυτοκρατόρων θα προκαλέσει την μερική κατεδάφιση των κελλιών αυτών και την αποκατάσταση της ροτόντας μέχρι το αρχικό ύψος που είχε κατά τον 4ο αι. Είναι βέβαιο ότι την περίοδο αυτή, η έδρα του Πατριαρχείου βρίσκεται ακόμα στην ΒΔ πλευρά της ροτόντας, παράλληλα δε παρατηρούμε μία έντονη οικοδομική δραστηριότητα και επέκταση του Πατριαρχείου προς την ΝΔ πλευρά που έχει σημεία αναφοράς το *decumano* και την ροτόντα και που αναπτύσσεται-εξελισσεται σε επαφή πάντοτε με την εξωτερική περίμετρο του τυμπάνου της.

Η οικοδομική αυτή εξέλιξη των πατριαρχικών οικοδομημάτων είναι παράλληλη με τις εργασίες αποκατάστασης της ροτόντας από τον πατριάρχη Μόδεστο, που θα συνεχιστεί και θα ολοκληρωθεί με τις επεμβάσεις των βυζαντινών αυτοκρατόρων. Μεταξύ των κελλιών που είχαν κατασκευαστεί στην περιοχή αυτή και ήταν προσκολλημένα στο τύμπανο της ροτόντας, μερικά από αυτά, όπως αναφέρεται παραπάνω, είχαν άμεση οπτική επικοινωνία με το εσωτερικό της ροτόντας δια μέσου παραθύρων. Απόδειξη αυτού αποτελούν τα μέχρι σήμερα διασωθέντα παράθυρα στο εσωτερικό του ναού του Αγίου Κωνσταντίνου καθώς και ένα παράθυρο του κελλίου που βρέθηκε κατά την διάρκεια των εργασιών συντήρησης του φούρνου, όπου αυτό διατηρείται μέχρι σήμερα σε άριστη κατάσταση και είχε θέα μέσα στον ναό της Αναστάσεως (Εικ.26, 31). Οι σημερινοί εσωτερικοί πεσσοί του Αγίου Κωνσταντίνου που σημειώνονται με τα γράμματα Α, Β, C, D, αποτελούν κτιριολογικά την ισόγειο κατασκευή των κελλιών αυτών (Εικ. 23).

Τα κελλιά αυτά ήταν ανεπτυγμένα σε 2 ορόφους με ισόγειο και καταλάμβαναν όλη

την εξωτερική επιφάνεια του τυμπάνου της ροτόντας, αποκρύπτοντας την ημικατεστραμμένη εικόνα της. Τα κελλιά αυτά, ευάλωτα στους σεισμούς, στους Άραβες κατακτητές και στις συνεχείς οικοδομικές επεμβάσεις των βυζαντινών αυτοκρατόρων, θα επισκευαστούν επανειλημμένα (με διάταγμα που προκάλεσε ο πατριάρχης Νεκτάριος 1660-1669), θα διασωθούν και έτσι θα αποτελέσουν τις βάσεις για την οικοδομική εξέλιξη και ανάπτυξη της εκκλησίας του Αγίου Κωνσταντίνου. (Εικ. 22,24).

Τον πρώτο λοιπόν οικοδομικό πυρήνα της εκκλησίας αυτής αποτελεί το σημερινό ιερό του ναού που καλύπτεται με καμάρα. Ο χώρος αυτός βρίσκονταν στον Πρώτο όροφο της ΒΔ γωνίας του βυζαντινού Πατριαρχείου και στην πτέρυγα που εφαπτόταν με την ροτόντα και επικοινωνούσε με τον Ι.Ν. της Αναστάσεως. Κατά πάσα πιθανότητα ο καμαροσκεπής αυτός χώρος απετέλεσε τον πρώτο πατριαρχικό ναό, στον οποίο είχαν πρόσβαση η Αγιοταφική Αδελφότητα από τον κλειστό εξωτερικό διάδρομο στον οποίο είχαν πρόσβαση τα κελλιά των πατέρων του Ι ου ορόφου. (βλ. αναπ. σ.).

Κατά τον 9ο αι. έχουμε την πρώτη περιγραφή του Πατριαρχείου από τον μοναχό Επιφάνιο που τοποθετεί αυτό στα δώματα του Αγίου Ιακώβου (*.....πλησίον αυτής εστι το Πατριαρχείον... κάτωθεν του Πατριαρχείου εστι ανεθρονίαστον εκκλησία...*) (Εικ.2)

Εικ.2



Υδατογραφία του Roberts 1830 - Υπ ολείμ ατα από τα Πατριαρχικά οικοδομήματα πάνω σ την εκκλησία του Αγίου Ιακώβου

Τον 9ο λοιπόν αιώνα βλέπουμε ότι η ανάπλαση και η επέκταση του Πατριαρχείου θα φθάσει και θα ολοκληρωθεί πάνω από τα δώματα του Αγίου Ιακώβου. Από ελάχιστες ιστορικές πηγές έχουμε επίσης την σπουδαία πληροφορία ότι το Πατριαρχείο επικοινωνούσε με τον Ι.Ν. της Αναστάσεως διά μέσου εσωτερικής σκάλας, από την οποία κατέρχεται ο Πατριάρχης κατά τις διάφορες τελετές συνοδευόμενος από το **Τάγμα των Σπουδαίων**.

“Πρόκειται περί του σημερινού λίθινου κλιμακοστασίου που οδηγούσε στο αίθριο του Αγίου Ιακώβου και στην συνέχεια δια μέσου του σημερινού παρεκκλησίου των τεσσαράκοντα Μαρτύρων στον Ι. Ναό της Αναστάσεως. Στον βόρειο τοίχο του παρεκκλησίου αυτού βρέθηκε το 2000 και η είσοδος που οδηγούσε στο περιστροφικό κλιμακοστάσιο του κωδωνοστασίου. Η πρόσβαση λοιπόν αυτή του Πατριαρχείου στον Ι.Ν. της Αναστάσεως θα ακυρωθεί τον 12 αι. από τους Σταυροφόρους, με την οικοδόμηση του κωδωνοστασίου, οπότε θα κατασκευαστεί και η σημερινή είσοδος. Η κατασκευή λοιπόν του κωδωνοστασίου από τους Σταυροφόρους θα ακυρώσει την είσοδο προς το εσωτερικό του ναού, καθώς επίσης θα καταστρέψει το βυζαντινό σημαντροστάσιο που ευρίσκετο πάνω από την είσοδο, σύμφωνα με την μαρτυρία του Άραβα Idrisi (βλ. egh.locorum

sanctorum). Στο εσωτερικό του παρεκκλησίου των 40 μαρτύρων το 1999, κατά την διάρκεια έρευνας των θεμελίων του κωδωνοστασίου, θα αποκαλυφθεί μεγάλος αριθμός ανθρώπινων σκελετών”.

Από την μαρτυρία αυτή συμπεραίνουμε ότι και τον 9 ο αι. το Πατριαρχείο εκτελεί τις τελετουργικές και θρησκευτικές του ανάγκες στον Ι.Ν. της Αναστάσεως, με τον οποίο έχει άμεση πρόσβαση, παράλληλα δε θα πρέπει να υφίσταται ναός (παρεκκλήσιο) αφιερωμένος στον Άγιο Κωνσταντίνο. Σχετικά με την θέση του Πατριαρχείου έχουμε πληροφορίες και από τον Ρώσο ηγούμενο Δανιήλ (1106-1107), πού επισφραγίζουν την τοποθεσία του: “ενταύθα εις την υπέρτατην οροφήν ευρίσκονται ευρύχωρα οικήματα, όπου ο Πατριάρχης κατοικεί...” (Εικ.2).

*(*1) Το οικοδομικό συγκρότημα του Πατριαρχείου θα υποστεί σοβαρές ζημιές και σειρά καταστροφών και επεμβάσεων κατά τα έτη 614 μ.Χ., 637 μ.Χ, 936 μ.Χ., 969 μ.Χ. και 1009 μ.Χ. από Πέρσες, Άραβες, Σαρακηνούς και από τον Χαλίφη Χάκεμ το 1000, θα αναστηλωθεί, όπως και οι άλλοι βυζαντινοί Ναοί της Ιερουσαλήμ από τους Βυζαντινούς αυτοκράτορες κατά την περίοδο 1024-1048 μ.Χ. Τότε υπογράφεται συνθήκη μεταξύ του βυζαντινού αυτοκράτορα Ρωμανού του Γ' του Αργυρού (1028–1034) και των Αράβων και στην συνέχεια ενισχύονται οικονομικά οι οικοδομικές δραστηριότητες από τους βυζαντινούς αυτοκράτορες Μιχαήλ Παφλαγόνα (1034–1041) και Κωνσταντίνο Μονομάχο, (1042–1050).*

*(*2) “Αναφέρεται έν προκειμένω, ότι ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας Ιωάννης ό Ελεήμων έβοήθησε τα μέγιστα υπέρ τής ανοικοδομήσεως τού Πανίερου Ναού της Αναστάσεως , πρό δέ τόν σκοπόν αυτόν απέστειλε είς Ιερουσαλήμ 1000 εργάτας μετά 1000 χρυσών νομισμάτων, 1000 σάκκους σίτου, 1000 ράβδους σιδήρου και έτερα χρειώδη δια την έναρξιν του άναληφθέντος άναδημιουργικού έργου” ... (Ιακώβου Καπενέκα, Οι Άγιοι Τόποι....1982, σελ.134).*

Η πληροφορία που έχουμε από τον ανώνυμο περιηγητή περί το 1400, σχετική με την περιγραφή της εκκλησίας του Αγίου Ιακώβου και των τριών παρεκκλησίων (“...επ’αυτών και άνωθεν είναι το Πατριαρχείον...”) (*3) είναι περισσότερο κατατοπιστική αναφορικά με την τοπογραφία του Πατριαρχείου. Την αυτή θέση υποδεικνύει και ο Περδίκκας κατά την περιγραφή των Αγίων Τόπων εις το οδοιπορικό του (1253-1254). Από τις ιστορικές αυτές περιγραφές, σε συνδυασμό με την αρχαιολογική και αρχιτεκτονική έρευνα της σημερινής οικοδομικής κατάστασης, μπορούμε να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με την μορφολογία και την αρχιτεκτονική που είχε το Πατριαρχείο κατά τους βυζαντινούς χρόνους και την οικοδομική εξέλιξη της εκκλησίας του Αγίου Κωνσταντίνου που ήταν στενά συνδεδεμένη με αυτό καθώς και με τον Ι.Ν. της Αναστάσεως (Ροτόντα).

Το Πατριαρχείο λοιπόν κατά τους βυζαντινούς χρόνους (9ος – 10ος αι.), ακολουθώντας πάντοτε την αρχική οριοθέτησή του, εκτείνεται οικοδομικά σε τρεις κατευθύνσεις, μία πτέρυγα από βορρά προς νότον, όπου εφάπτεται κάθετα στον εξωτερικό κύλινδρο της ροτόντας, μία πτέρυγα παράλληλη προς τον κατα μήκος άξονα του ναού από Ανατολάς προς δυσμάς, πάνω από την εκκλησία του Αγίου Ιακώβου και μία πτέρυγα κάθετη στο τύμπανο της ροτοντας, σχηματίζοντας μεταξύ τους κτιριολογικά ορθή γωνία 90 μοιρών και σχήμα Π. (Εικ. 24, 25).

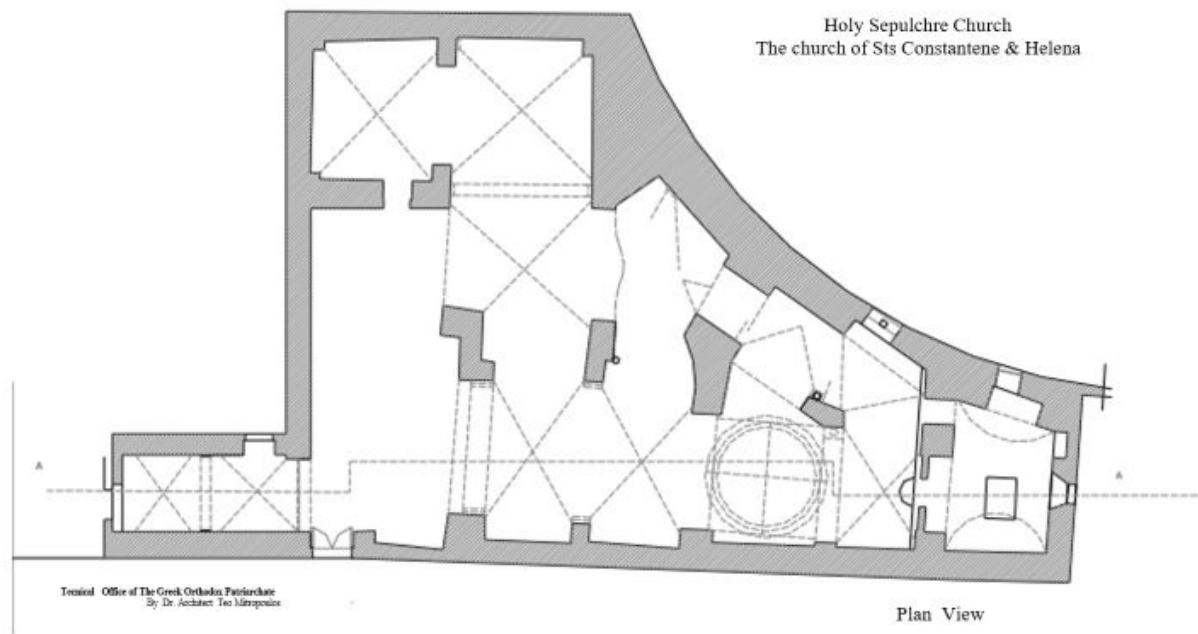
Το δάπεδο του Πατριαρχείου θα πρέπει να ήταν ξύλινο, κατασκευασμένο με ξυλοδοκούς πακτωμένους στους εξωτερικούς τοίχους. Με τον σεισμό του 1546, οι

αδύναμες αυτές κατασκευές θα καταστραφούν και τα ξύλινα φατνώματα θα αντικατασταθούν από λίθινα σταυροθόλια και καμάρες με τις οικοδομικές επεμβάσεις του 16 ου αι. Με τις νέες αυτές επεμβάσεις το ύψος των ορόφων του Πατριαρχείου θα μειωθεί αισθητά, γεγονός που γίνεται άμεσα αντιληπτό στο νότιο παράθυρο του Αγίου Ιακώβου, που βλέπει μέσα στον ναό, όπου η καμάρα της οροφής της παλαιάς τραπεζαρίας καλύπτει τμήμα του ανώτερου γλυπτού διακόσμου του παραθύρου αυτού. Στην πτέρυγα που βρίσκεται πάνω από τον Άγιο Ιάκωβο υπήρχε η αίθουσα τελετών με πλούσιο μωσαϊκό δάπεδο, που θα αποκαλυφθεί κατά την ανασκαφή που πραγματοποιήθηκε στην περιοχή αυτή το 1996 (Εικ.7), ενώ το 2001 θα ερευνηθεί η παράλληλη πτέρυγα πάνω από το παρεκκλήσιο των 40 μαρτύρων, η οποία θα κατεδαφιστεί τον 13ο αι. εκ θεμελίων, προκειμένου να κατασκευαστεί το σημερινό κωδωνοστάσιο.

Σύμφωνα πάντοτε με τα αρχαιολογικά ευρήματα, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι το σύστημα δόμησης του κτιρίου του Πατριαρχείου ήταν το κλασικό βυζαντινό μεικτό σύστημα (πλίνθοι και λίθοι). Ήταν διόροφη κατασκευή με ευρύχωρο εξωτερικό κλειστό διάδρομο που εκτεινόταν σε ολόκληρη την δυτική όψη, ενώ ο άνωθεν κείμενος όροφος στηριζόταν πάνω στην κιονοστοιχία του ισογείου. Ο ισόγειος χώρος είχε άμεση είσοδο και βασική επικοινωνία με πρόσβαση στην χριστιανική οδό (decumanus), με την οποία βρισκόταν υψομετρικά στο ίδιο επίπεδο (Εικ. 24). Με την εγκατάσταση των Σταυροφόρων εις τους Αγίους Τόπους το 1099, οι Λατίνοι θα καταλάβουν το βόρειο τμήμα του Πατριαρχείου και θα παραμείνουν μέχρι την εκδίωξη των Σταυροφόρων από την Ιερουσαλήμ, το 1187, από τον Σαλάχ Εδδίν, οπότε και το οικοδόμημα αυτό θα μετατραπεί σε ιεροδιδασκαλείο "Χάνκε".

Ο χώρος όπου οι Σταυροφόροι θα κατασκευάσουν το κωδωνοστάσιο αποτελούσε πτέρυγα του Πατριαρχείου και ήταν εδώ εγκαταστημένο και το βυζαντινό σημαντροστάσιο σύμφωνα με τα στοιχεία που ήρθαν στο φως κατά τις αναστηλωτικές επεμβάσεις του κωδωνοστασίου το 2001. Ο νέος ηγέτης θα επιτρέψει την επανεγκατάσταση των Ορθοδόξων Πατριαρχών εις το παλαιό Επισκοπείο " πάνω από την εκκλησία του Αγίου Ιακώβου" που, όπως μας πληροφορούν οι περιγραφές, ήταν καλά οργανωμένο με πολλά κελιά, αίθουσα υποδοχής και πατριαρχική κατοικία *"...άνωθεν δε αυτών των εκκλησιών είναι τα πατριαρχικά κελιά κολλημένα εις τούς τοίχους αυτών των εκκλησιών (40μαρτύρων, Μυροφόρων, Αναστάσεως), (Εικ. 2,24) και έχει ένα παραθύριον εις το κελλίον του Πατριάρχου πού κοιτάζει μέσα εις τον Άγιον Ιάκωβο... έμπροσθεν δε του Πατριαρχικού κελλίου είναι το Συνοδικόν του Πατριαρχείου..."* Εδώ διαμένει και ο Πατριάρχης Δωρόθεος Α' (1376-1417).

Μέσα από τις ιστορικές αυτές μαρτυρίες βλέπουμε ότι κατά τον 13ο αι. σταματά η άμεση πρόσβαση του Πατριαρχείου με τον Ι.Ν. της Αναστάσεως (Με την κατασκευή του κωδωνοστασίου και την καταστροφή του σημαντροστασίου στην βόρεια πτέρυγα του Πατριαρχείου) και δημιουργείται η ανάγκη ίδρυσης πατριαρχικού ναού αφιερωμένου στον Άγιο Κωνσταντίνο. (Το Πατριαρχείο αυτό θα καταστραφεί από τον σεισμό του 1546 και θα εγκαταληφθεί, θα παραμείνει μόνο ένα τμήμα της ισογείου πτέρυγος). Ο ναός αυτός θα οικοδομηθεί κάθετα, εφαπτόμενος στην περιφέρεια της ροτόντας με τον κεντρικό άξονα παράλληλο της δυτικής πλευράς του Κωδωνοστασίου του Ι.Ν. της Αναστάσεως (το σημερινό Ιερό του ναού), (Εικ.22).



Η εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου αναφέρεται για πρώτη φορά, στον ορισμό του Σουλτάνου Σελήμ (1517) προς τον Πατριάρχη Δωρόθεον Β΄(1503-1537) (την εν τοις Πατριαρχείοις Εκκλησίαν της Αγίας Ελένης και την Αγία Θέκλαν...). Με διάταγμα που έλαβε ο Πατριάρχης Δοσίθεος Β΄(1503-1537), κατασκευάστηκε η γέφυρα που συνδέει τα δύο οικοδομικά τετράγωνα που διασχίζονται από την χριστιανική οδό. (Εικ.20,21) Έτσι θα πραγματοποιηθεί η οικοδομική επικοινωνία μεταξύ των δύο ναών, της Αγίας Θέκλας και του Αγίου Κωνσταντίνου, καθώς και των κελλίων αυτών. Το μνημείο αυτό θα υποστεί στην οικοδομική του ιστορία πολλές επεμβάσεις που προκάλεσαν την διεύρυνση του αρχικού πυρήνα και την σύνδεσή του με το εκκλησιαστικό συγκρότημα του Μ. Κων/ντίνου. (βλ.αρχιτεκτονική τεκμηρίωση).

Κρύπτη του Αγίου Στεφάνου στα
Ιεροσόλυμα- Εξωτερικό θύρωμα που προ
έρχεται από την εκκλησία του Αγίου Κων
/ντίνου 1794 - Λεπτομέρειες





(1723-1733) (Εικ.3) με φερμάνι του Σουλτάν Μαχμούτ Α' το 1732, επί πατριαρχείας Μελετίου (1731-1737) που επιτρέπει τις επισκευές στα



μοναστήρια. Η επέμβαση αυτή θα πρέπει να πραγματοποιήθηκε με φερμάνι του σουλτάν Μαχμούτ α' (μέσα τζεμαζίλ - εββέλ 1144/1731). Το 1795 από τον Πατριάρχη Ανθιμο (1788-1808) θα

Εικ.3

Ο Πατριάρχης Σωφρόνιος Δ' (1579-1608), το 1599 θα προβεί στην διεύρυνση του Ναού μετά από σουλτανικό διάταγμα και στην συνέχεια θα συνεχίσει τις εργασίες ο Πατριάρχης Θεοφάνης Γ' (1608- 1644) μετά το 1612 με φερμάνι του Μεχμέτ Α' (22 Σεβαλ 1023 -1614). Άλλες οικοδομικές εργασίες θα γίνουν και επί της Πατριαρχίας των Π. Παϊσίου (1645-1660), του Π. Νεκταρίου (1660-1669), με φερμάνι του σουλτάνου Σουλεϊμάν Β' (αρχ.τζεμαζίλ-αχχίρ 1096-1668), του Π.ατριάρχου Δοσιθέου (1669-1707), το 1794 από τον Καραγιάννη έμπορο από την Βενετία, "Βεβαίως δεν υστερεί και η οικονομική συνεισφορά μεμονωμένων ευεργετών και ως παράδειγμα αναφέρω τον διαπρεπή έμπορο Καραγιάννη από την Ελληνική κοινότητα της Βενετίας" (1723-1733) (Εικ.3) με φερμάνι του Σουλτάν Μαχμούτ Α' το 1732, επί Πατριαρχίας Μελετίου (1731-1737) που επιτρέπει τις επισκευές στα μοναστήρια. Η επέμβαση αυτή θα πρέπει να πραγματοποιήθηκε με φερμάνι του σουλτάν Μαχμούτ α' (μέσα τζεμαζίλ -εββέλ 1144/1731). Το 1795 από τον Πατριάρχη Άνθιμο (1788-1808) θα κατασκευαστεί ο νάρθηκας του ναού, στην θέση του σημερινού, που ήταν κατασκευασμένος από

μπαγδάτι και ήταν καλυμμένος με κεραμοσκεπή (Εικ.9,15,18,19). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι υπήρχε προηγουμένως ανοικτή αυλή.

Στην συνέχεια το 1898 από τον Πατριάρχη Γεράσιμο πραγματοποιήθηκαν ανακαινιστικές εργασίες σύμφωνα με την σκαλιστή επιγραφή στο υπέρθυρο της εισόδου: *“Ανεκαινίσθη ο ιερός ούτος ναός δαπάναις του Ιερού Κοινού του Π. Τάφου επί Πατριάρχου Γερασίμου, έτους σωτηρίου 1893”*.

Με την επέμβαση αυτή η εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου θα αποκτήσει και την σημερινή τελική της μορφή, φθάνοντας στο μέγιστο δυνατό μήκος επέκτασής της. Τέλος, επί Πατριαρχίας Βενεδίκτου Α΄ (1957-1980) θα κατασκευαστεί το σημερινό κωδωνοστάσιο πάνω από την κεντρική είσοδο του ναού, αλλάζοντας έτσι θέση και προσανατολισμό από την αρχική του θέση που ήταν πάντα προς τα δυτικά, θα αντικατασταθεί επίσης ο κεραμοσκεπής νάρθηκας του 1795 με τον σημερινό από οπλισμένο σκυρόδεμα και θα γίνουν καλλωπιστικές εργασίες (Εικ.22, βλ.ΦΑ).

Η οικοδομική αυτή εξέλιξη του μνημείου πραγματοποιήθηκε με άξονα αναφοράς την εξωτερική περίμετρο της ροτόντας του Ι.Ν. της Αναστάσεως. Ο κήρυκος της κάτοψης του ναού που καταλαμβάνει μια έκταση περ. 322 μ², είναι ακανόνιστος και πολύπλοκος, διότι έχει προσαρμοστεί στην υπάρχουσα κατάσταση με την χρήση σταυροθολίων και αψίδων (βλ αρχιτεκτονική τεκμηρίωση), που κατασκευάστηκαν πάνω σε αρχαιότερες βάσεις πεσσών, προερχόμενες από την κατεδάφιση ή την βίαια καταστροφή κελιών που είχαν κατασκευαστεί πάνω στην εξωτερική ΝΔ επιφάνεια του τύμπανου της ροτόντας μετά τον 8ο αι.

Μετά την καταστροφή της Ροτόντας από τους Πέρσες το 614 μ.Χ., το κυκλικό τύμπανο θα κατεδαφιστεί από τους εισβολείς μέχρι ενός ύψους όπου την περαιτέρω κατεδάφιση αυτού θα την εμποδίσει η μεγάλη συσσώρευση μπάζων. Στην συνέχεια, πριν από την αναστηλωτική επέμβαση του Πατριάρχη Μόδεστο, πολλά κελιά θα οικοδομηθούν σε επαφή με την εξωτερική επιφάνεια (περίμετρο) της ροτόντας. Τα κελιά αυτά θα κατασκευαστούν χωρίς καμιά οικοδομική οργάνωση, το ένα δίπλα στο άλλο, σε ύψος δύο και τριών ορόφων, με ανοίγματα που θα βλέπουν στο εσωτερικό της ροτόντας καθώς και προσβάσεις , (Βλ. Εικ24).

Η θέα του κατεστραμμένου Πανάγιου Τάφου στο κέντρο της ροτόντας θα αποτελέσει τον πόλο έλξης και του προσανατολισμού της οικοδόμησης των κελιών αυτών, που παράλληλα η παρουσία τους θα επουλώσει το μεγάλο αυτό οικοδομικό τραύμα που είχε προκληθεί στο συγκρότημα της βασιλικής του Μ.Κωνσταντίνου.

Η οικοδομική επέμβαση του 7ου αι. από τον Πατριάρχη Μόδεστο θα αποκαταστήσει το ημικατεστραμμένο τύμπανο της ροτόντας, χωρίς να προκαλέσει την καταστροφή των κελιών αυτών. Απόδειξη αυτού αποτελεί η αποκάλυψη του κελλιού δίπλα στον φούρνο του Πατριαρχείου (εικ.26, 31), όπου η επέμβαση του 7ου αι. όχι μόνο δεν κατέστρεψε το κελλί αυτό, αλλά το διατήρησε ανέπαφο μέχρι σήμερα.

Στο κέντρο της κάτοψης του Ι.Ν. του Αγίου Κωνσταντίνου που πιθανότατα αυτό αποτελεί και τον αρχικό πυρήνα της εξέλιξης του μνημείου, υπάρχει ο τρούλλος που στηρίζεται πάνω στα κεντρικά σταυροθόλια. Ο τρούλλος αυτός εξέχει πάνω από το σημερινό δώμα του Ι.Ν. της Αναστάσεως και επενδύεται σε όλη την εξωτερική επιφάνειά του με χαλυβοελάσματα (Βλ. ΦΑ). Η επέμβαση αυτή ανάγεται στις αρχές του αιώνα (περ. 1919), που πραγματοποιήθηκε με σκοπό την αντοχή

και προστασία του νέου μεταλλικού τρούλλου από μελλοντικούς σεισμούς και τα όμβρια ύδατα. Ο τρούλλος αυτός θα κατασκευαστεί μετά την καταστροφή του λίθινου τρούλλου του 17ου αι. από τον σεισμό του 1834. Μετά την καταστροφή του τρούλλου αυτού, ο ναός θα παραμείνει για μεγάλο χρονικό διάστημα χωρίς τρούλλο (Βλ. Εικ. 15,18.19), μέχρι το πρώτο μισό του 20ου αι., όπου με την τεχνική συμμετοχή της τότε Αγγλικής κυβέρνησης θα κατασκευαστεί ο μεταλλικός.



Με την επέμβαση του 2011 θα αφαιρεθεί ο μεταλλικός τρούλλος που είχε σχεδόν αποσυντεθεί από τις καιρικές συνθήκες και θα ανοικοδομηθεί ο σημερινός, που είναι αντίγραφο του αρχικού λίθινου του 17ου αι. Εξωτερικά ο ναός, στα μέσα του 19ου αι., θα καλυφθεί με επιχρίσματα, προκειμένου να προστατευτεί η εξωτερική λιθοδομή από την υγρασία. Οι πολλαπλές οικοδομικές επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν στο μνημείο αυτό κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, με χαρακτηριστικό γνώρισμα την εκτεταμένη χρήση της πέτρας *Naqab* (*arenaria* από την περιοχή της Βηθλεέμ), είχε σαν αποτέλεσμα να καταστήσει το μνημείο ευάλωτο στα προβλήματα της υγρασίας. (Βλ.ΦΑ).

Η πέτρα αυτή, από την οποία ο ναός κατά το μεγαλύτερο μέρος είναι κατασκευασμένος, συγκρατεί μεγάλη ποσότητα υγρασίας, έχει δε όμως το πλεονέκτημα ότι είναι εύκολη στην εξόρυξη και την επεξεργασία.



Εικ.5

Τον Μάιο του 1719 ξεκίνησε η κατεδάφιση του τελευταίου ορόφου του κωδωνοστασίου του Ι.Ν. της Αναστάσεως που είχε πληγεί από τον καταστρεπτικό σεισμό του 1546. Η επέμβαση αυτή που έγινε υπό την επιστοασία του Νεοφύτου τελείωσε τον Μάρτιο του 1720. Από την κατεδάφιση αυτή πολλά αρχιτεκτονικά μέλη θα εντοιχιστούν σε γειτονικά κτίσματα και ειδικά στην εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης, όπου τρεις κίονες με τις βάσεις τους διακοσμούν σήμερα τους κεντρικούς πεσσούς του Ναού, τοποθετημένοι στις γενέσεις των αψίδων (βλ.εικ.5). Άλλοι δύο κίονες, ιδίων διαστάσεων, σε μάρμαρο προκονησίου που προέρχονται από το κωδωνοστάσιο, διακοσμούν σήμερα την αρχή της λίθινης σκάλας καθόδου από τον Άγιο Κωνσταντίνο προς την εκκλησία του Αγίου Ιακώβου. Επίσης άλλοι δύο όμοιοι κίονες διακοσμούν και στηρίζουν το σιδηρούν κιγκλίδωμα του κλιμακοστασίου έμπροσθεν του κτιρίου της Γράφουσας. Οι κίονες αυτοί έχουν υποστεί δευτερογενή καλλιτεχνική επεξεργασία από τους ίδιους λιθοξόους που φιλοτέχνησαν τον καλλιμάρμαρο διάκοσμο της εισόδου στον Άγιο Κωνσταντίνο στην οικοδομική επέμβαση του 1790 από τον Ελληνοβενετό φιλέλληνα Καραγιάννη.



Μαρμάρινες στηλίδες όπου σήμερα διακοσμούν το μοναστήρι του Ιερού Κοινού προερχόμενοι από την κατεδάφιση του κωδωνοστασίου του Ι. Ν. της Αναστάσεως (13ος αι.)

Το μνημείο αυτό, επειδή έχει υποστεί πολλές οικοδομικές επεμβάσεις, θα πρέπει στον οικοδομικό οργανισμό του να έχουν ενσωματωθεί και άλλα αρχιτεκτονικά μέλη, προερχόμενα από το κωδωνοστάσιο, που σήμερα αυτά παραμένουν αθέατα κάτω από τα νεώτερα επιχρίσματα, που καλύπτουν τις εσωτερικές επιφάνειες του ναού. Την άποψη αυτή την δεχόμαστε όχι μόνο από τις γραπτές πληροφορίες, αλλά και για το λόγο που πολλές φορές το Πατριαρχείο κατόρθωνε να αποκτά ταυτόχρονα, από την Τουρκική κυβέρνηση, υψηλούς ορισμούς επισκευών και για τα δύο αυτά μνημεία.

Η πτώση του κωδωνοστασίου από τον καταστροφικό σεισμό (Magnitude ML 7.2) που συνέβη την 14 Ιανουαρίου και ώρα 12η μεσημβρινή του 1546, και στην συνέχεια άλλων τριών μετασεισμών μέσα στο ίδιο έτος, (N.Ambraseys and I.Karcz, The earthquake of 1546 in the Holy Land) φαίνεται ότι δεν είχε προκαλέσει μόνο την καταστροφή του τρούλλου της εκκλησίας του Αγίου Ιακώβου, αλλά θα πρέπει να είχε προκαλέσει ανεπανόρθωτες ζημιές και στα γειτονικά κτίσματα του Πατριαρχείου. Διερευνητικές τομές πού έγιναν στα δώματα της εκκλησίας του Αγίου Ιακώβου το 1996 κατά την διάρκεια στερεωτικών εργασιών, προκειμένου να αφαιρεθούν οι μεταλλικές αντηρίδες στο νότιο τοίχο του ναού, έφεραν στο φως ένα μεικτό ψηφιδωτό δάπεδο από λευκές λίθινες ψηφίδες (2 εκ. περίπου) και μαρμαροθετήματα που τοποθετείται χρονολογικά μεταξύ 9^{ου} και 10^{ου} αι. (Εικ. 6

).



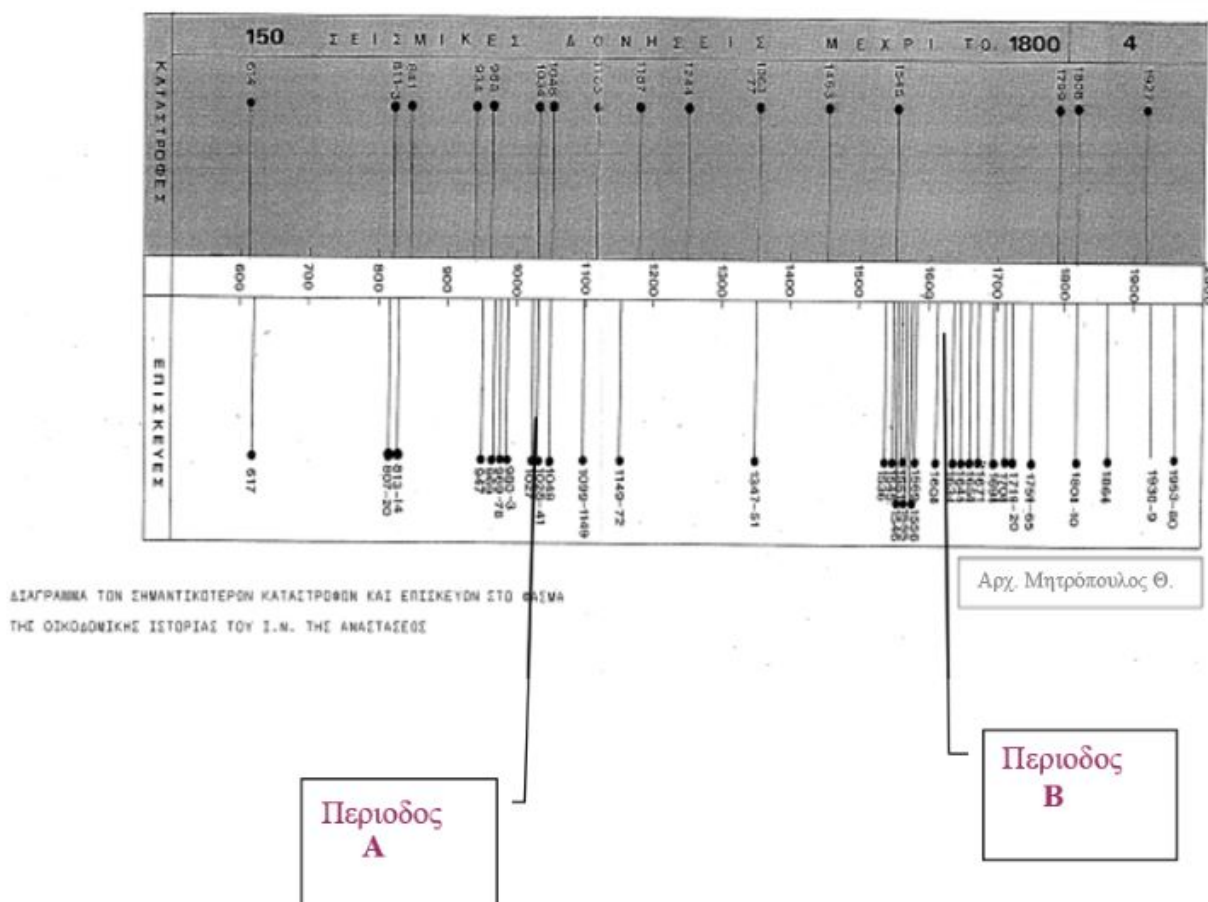
Εκκλησία Αγίου Ιακώβου. Ψηφιδωτό δάπεδο με μαρμαροθετήματα που ανήκει στο πατριαρχείο του 9 ου αι. και που αποκαλύφθηκε το 1966. Χαρακτηριστική η διπλή επίστρωση με κονίαμα του 1763.

Η κατεδάφιση και η απομάκρυνση των ερειπίων από την περιοχή αυτή, θα δημιουργήσει έναν μεγάλο ακάλυπτο χώρο, που μέσα σε αυτόν, το ψηφιδωτό αυτό δάπεδο που ανήκει στο Πατριαρχείο, θα παραμείνει εκτεθειμένο και ακάλυπτο. Ο χώρος αυτός στη συνέχεια θα επιστρωθεί από ένα καλά συμπυκνωμένο είδος “κουρασάνι” πάχους 20 εκ. (λεπτό χώμα, καρβουνόσκονη, ασβέστης) σε δύο στρώσεις, προκειμένου να προστατευτεί η εκκλησία του Αγίου Ιακώβου από την διείσδυση των όμβριων υδάτων. Με την τεχνική αυτή της επέμβασης που συναντήσαμε και στα δώματα του Αγίου Κωνσταντίνου (γνώριμη του 1763) θα καλυφθεί οριστικά το ψηφιδωτό δάπεδο του Πατριαρχείου.

Οι οικοδομικές επεμβάσεις που έχουν πραγματοποιηθεί στον Ι.Ν. του Αγίου Κωνσταντίνου στο σύνολο γενικότερων επεμβάσεων στο Πατριαρχείο Ιεροσολύμων και στο Μοναστήρι του Ιερού κοινού, όπου σήμερα αυτά αποτελούν ένα ενιαίο και αναπόσπαστο οικοδομικό σύνολο, επικεντρώνονται γενικά σε δύο μεγάλες χρονικές περιόδους Α' (9^{ος}-12^{ος} αι.) και Β' (16^{ος}-21^{ος} αι.), σύμφωνα με το παρακάτω διάγραμμα των σημαντικότερων οικοδομικών επεμβάσεων στην ιστορία του Πατριαρχείου. Κατά την δεύτερη αυτή χρονική περίοδο παρατηρείται μια συνεχής οικοδομική δραστηριότητα, που αποτελεί και το πρώτιστο καθήκον του εκάστοτε Πατριάρχη, όπου το Πατριαρχείο και το Μοναστήρι υφίστανται σημαντικές κτιριολογικές μεταβολές, προσθήκες και επεκτάσεις, προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες στους τομείς της οικονομικής

διαχείρισης, διοίκησης και των δημοσίων σχέσεων, (εικ. 7).

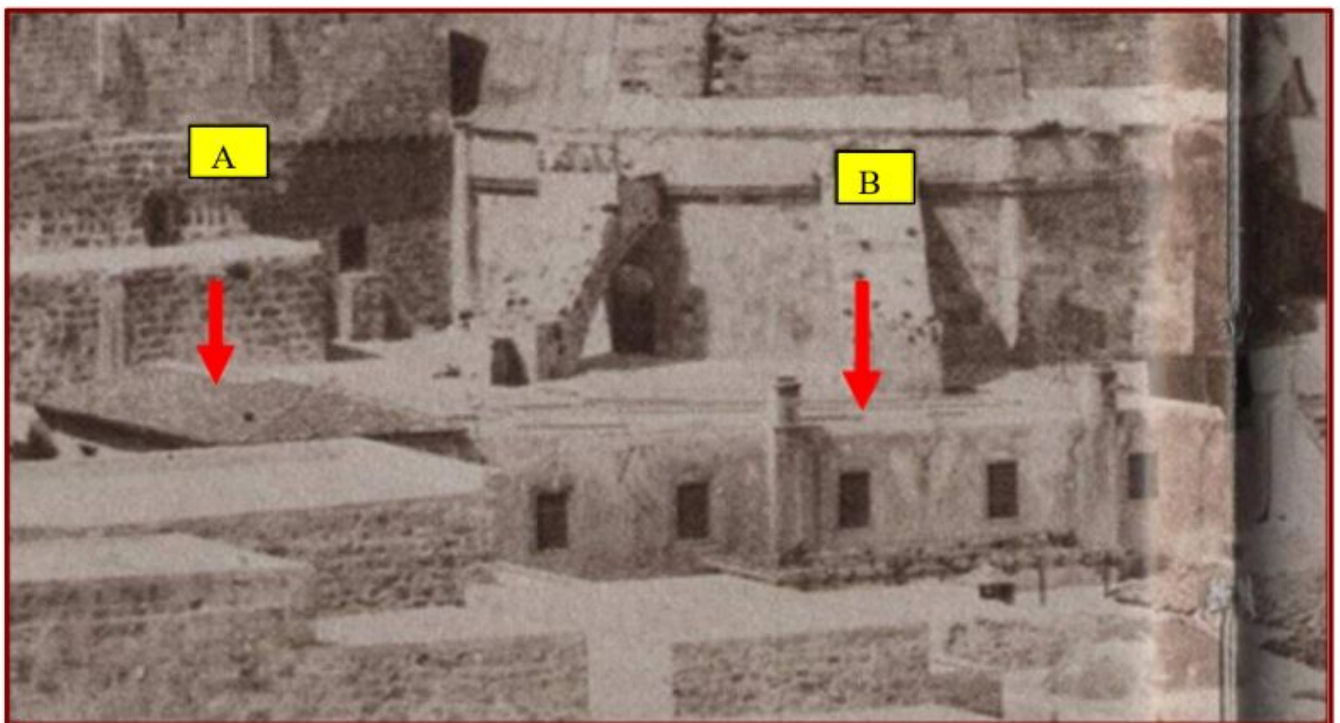
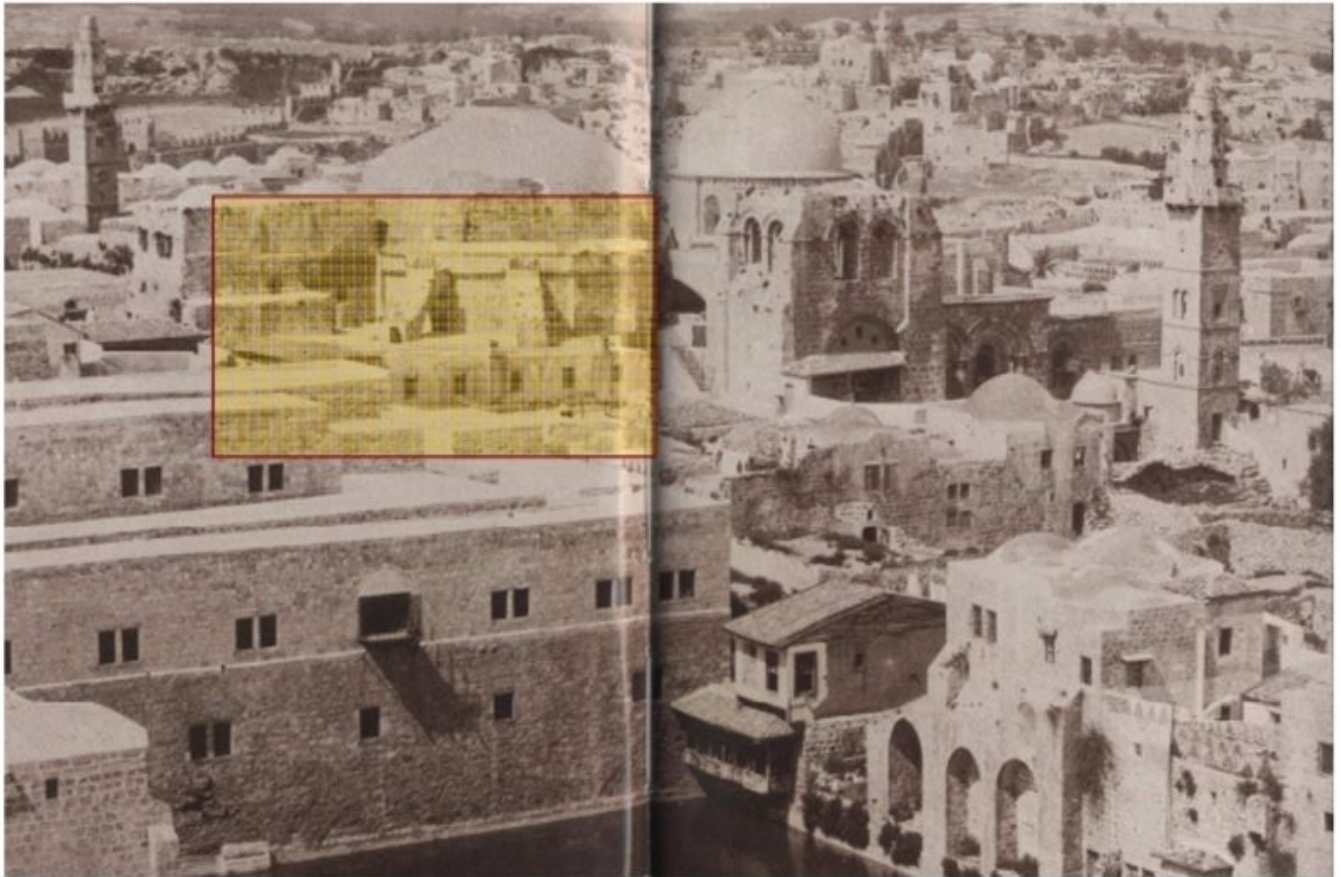
Εικ.7



Η μαζική λοιπόν πλακόστρωση των δωμάτων με λίθινες πλάκες στην περιοχή αυτή και κατ'έπέκταση στη συνέχεια σε ολόκληρο το μοναστήρι και στον Άγιον Κωνσταντίνο θα γίνει το 1763 από τον πατριάρχη Παρθένιο (1737-1766). Στην υδατογραφία του Roberts που τοποθετείται χρονολογικά στις αρχές του 19^{ου} αι., διακρίνονται τα ερείπια του Πατριαρχείου αυτού στην Ν.Α. γωνία της εκκλησίας του Αγίου Ιακώβου. Διακρίνεται καθαρά το κατώτερο τμήμα της Πατριαρχικής οικοδομής, όπου εξείχε από τους κατακόρυφους τοίχους της εκκλησίας του Αγίου Ιακώβου, που στηρίζονταν πάνω σε λίθινα τοξίδια. (Εικ. 2). Την αρχιτεκτονική αυτή, που είναι πολύ συνηθής την εποχή που οικοδομείται το Πατριαρχείο, πιθανότατα να έχει αντιγράψει στο έργο του, που είναι το κωδωνοστάσιο του Ιερού Ναού της Αναστάσεως και ο άγνωστος ελληνικής καταγωγής από την Ρηνανία καλλιτέχνης "Ιορδάνης". Στην ίδια υδατογραφία διακρίνονται και οι υψηλές αντηρίδες στο νότιο τοίχο της εκκλησίας, που δικαιολογημένα η παρουσία τους είχε σκοπό την εξουδετέρωση των λοξών ωθήσεων από τον κεντρικό θόλο του ναού και τα υπερκείμενα φορτία που είχαν προέλευση από τα πατριαρχικά οικοδομήματα. Επίσης σπουδαία πληροφόρηση σχετικά με την οικοδομική του Πατριαρχείου πάνω στο δώμα του Αγίου Ιακώβου, έχουμε από την σπάνια γκραβούρα του *Oyriak dellagreque*.

Ο μεταλλικός τρούλλος του 1920 και η υπάρχουσα κατάσταση
(Πριν την επέμβαση του 2011-2013).



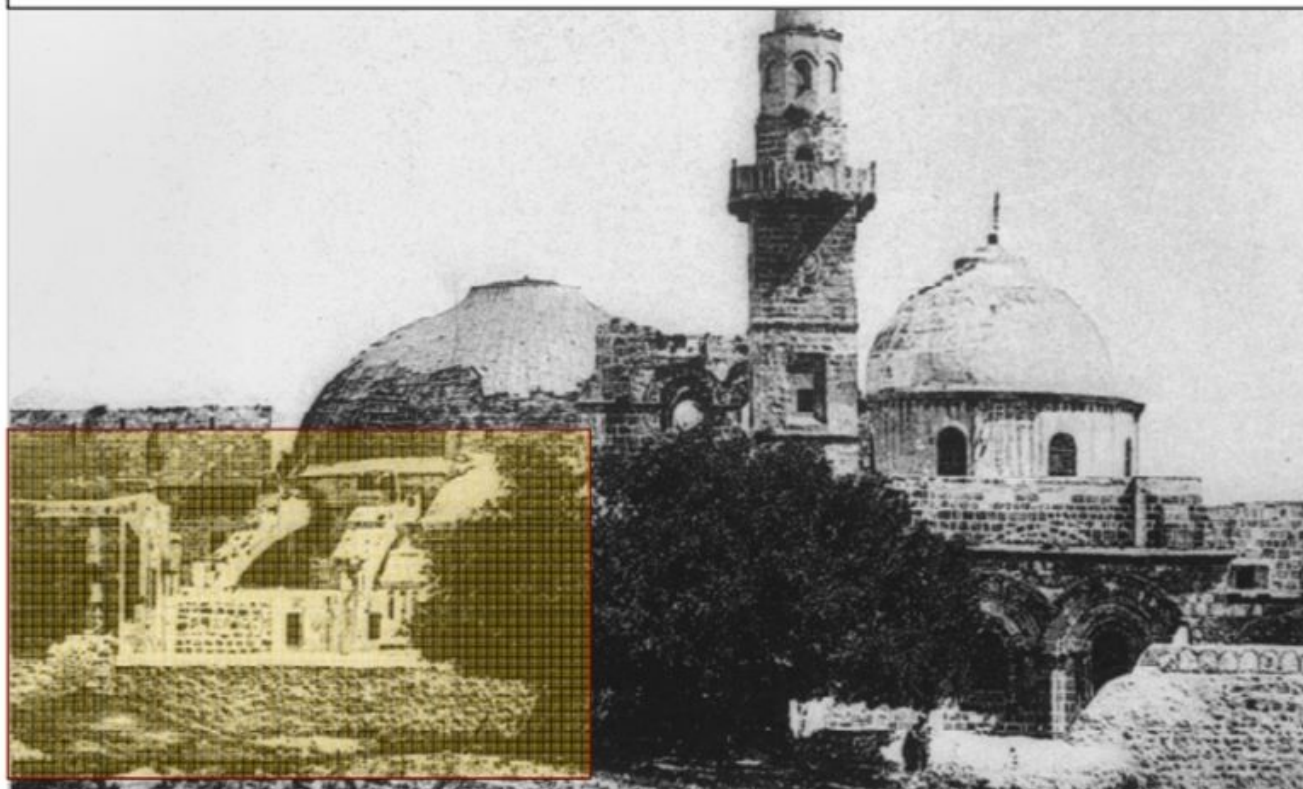


Το οικοδομικό συγκρότημα του Ι.Ν.της Αναστάσεως και ο Πατριαρχικός Ι.Ναός των Αγίων Κων/ντίνου κ Ελένης , στα μέσα του 19ου αι. Νοτιοδυτική άποψη

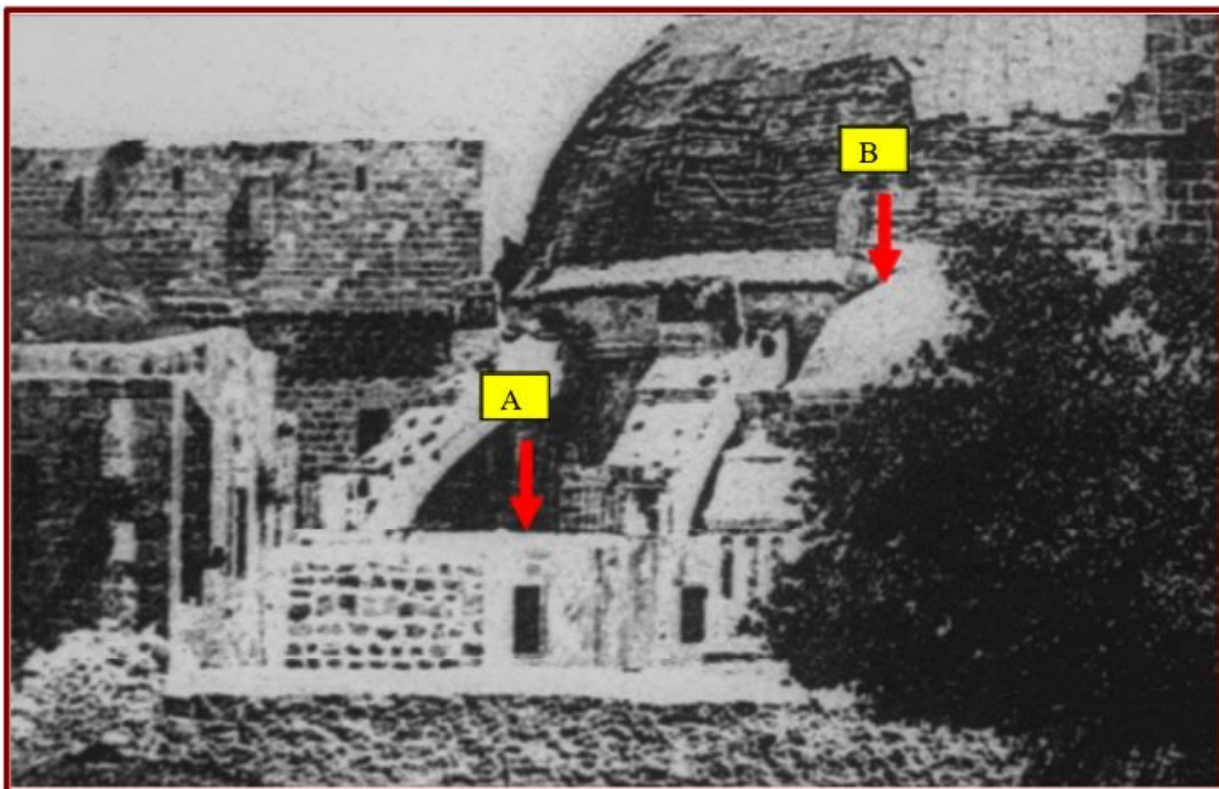


Το οικοδομικό συγκρότημα του Ι.Ν.της Αναστάσεως και ο Πατριαρχικός Ι.Ναός των Αγίων Κων/ντίνου κ Ελένης , στα μέσα του 19ου αι.

Το οικοδομικό συγκρότημα του Ι.Ν.της Αναστάσεως και ο Πατριαρχικός Ι.Ναός των Αγίων Κων/ντίνου κ Ελένης , στα μέσα του 19ου αι.

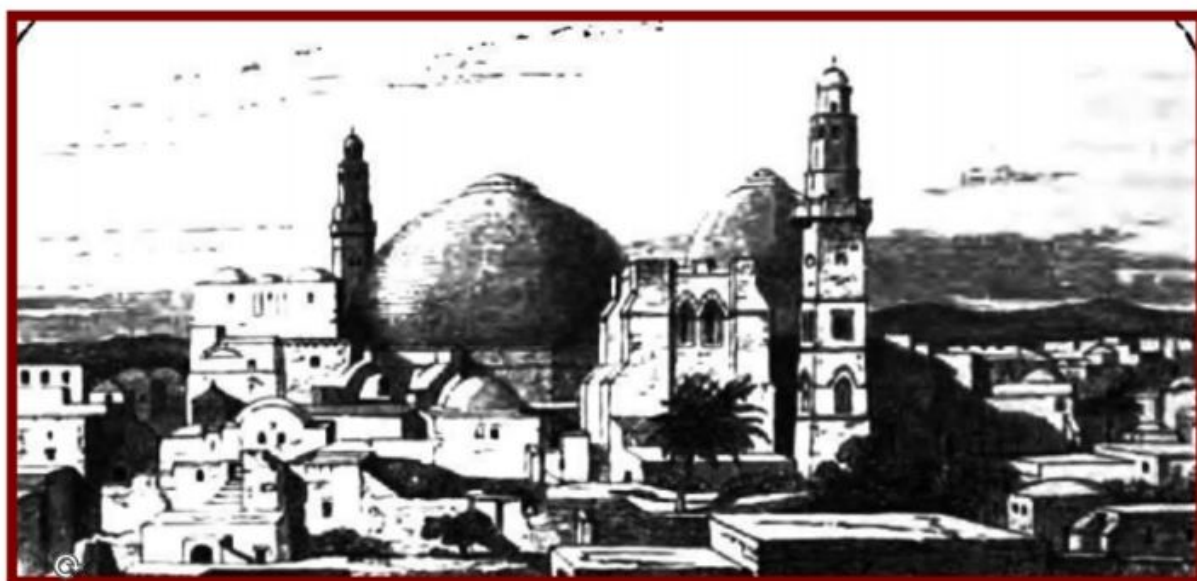


Εικ.8



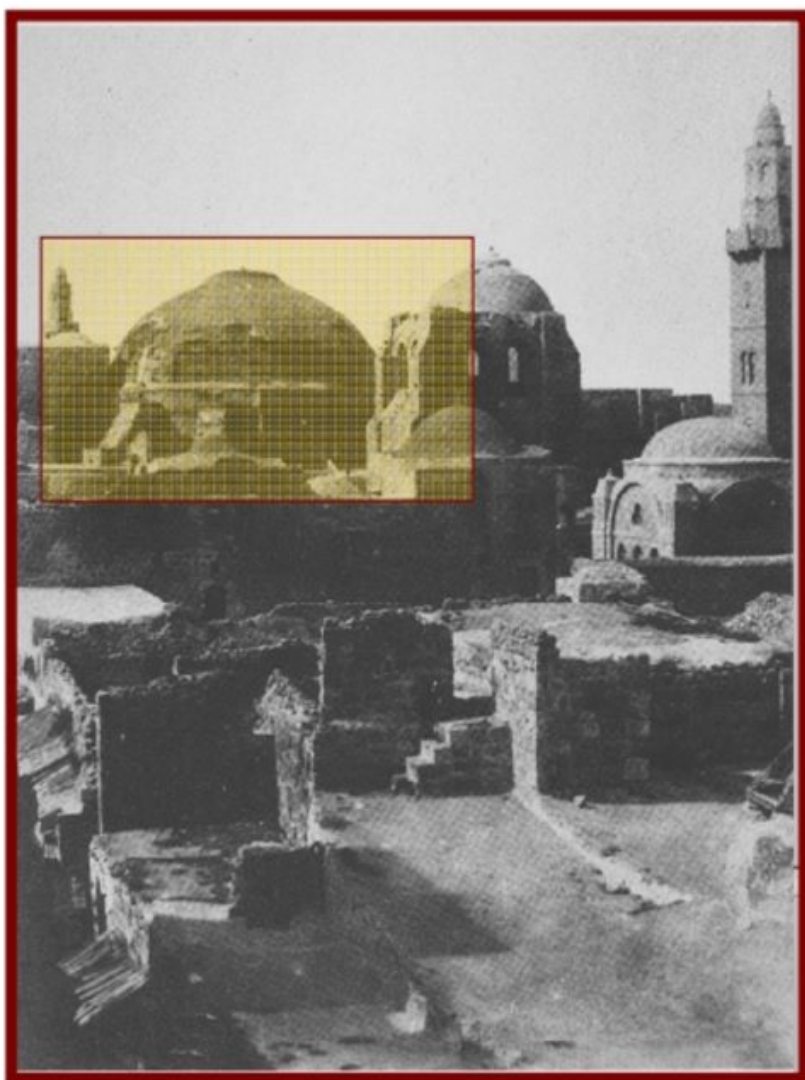
Το οικοδομικό συγκρότημα του Ι.Ν.της Αναστάσεως και ο Πατριαρχικός Ι.Ναός των Αγίων Κων/ντίνου κ Ελένης , στα μέσα του 19ου αι. Νότια άποψη

Το οικοδομικό συγκρότημα του Ι.Ν.της Αναστάσεως και ο Πατριαρχικός Ι.Ναός των Αγίων Κων/ντίνου κ Ελένης , στα μέσα του 19ου αι. Νότια άποψη

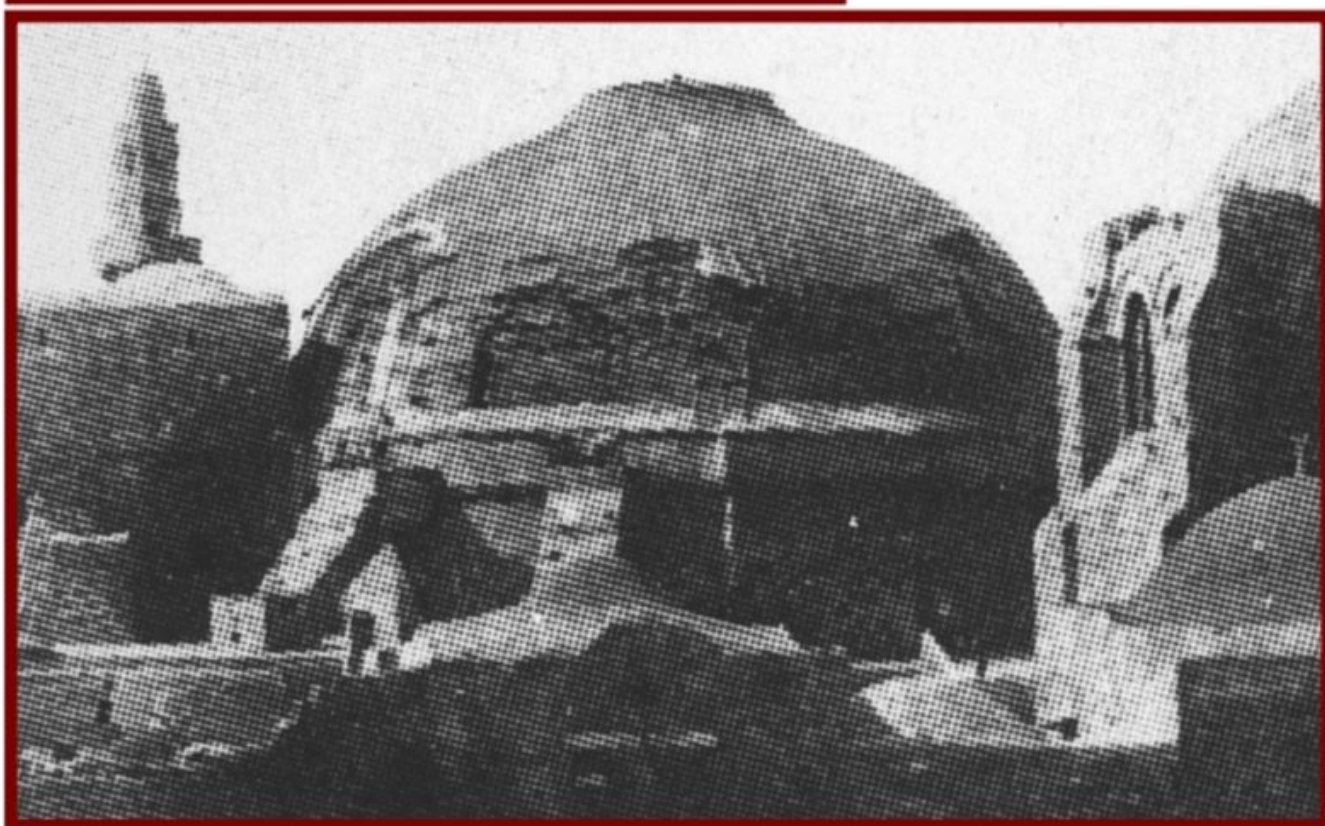




Το οικοδομικό συγκρότημα του Ι.Ν.της Αναστάσεως και ο Πατριαρχικός Ι.Ναός των Αγίων Κων/ντίνου κ Ελένης , στα μέσα του 19ου αι. ΝΑ άποψη ,διακρίνεται ο τρούλλος του Ι.Ναού.



Εικ.11



Ο Ι.Ν.της Αναστάσεως μετά την βιβλική καταστροφή της παλαιάς πόλης των Ιεροσολύμων από τον καταστροφικό σεισμό του 1834. Διακρίνονται το δώμα του Αγίου Κων/τίνου χωρίς τον τρούλλο και το καμπαναριό

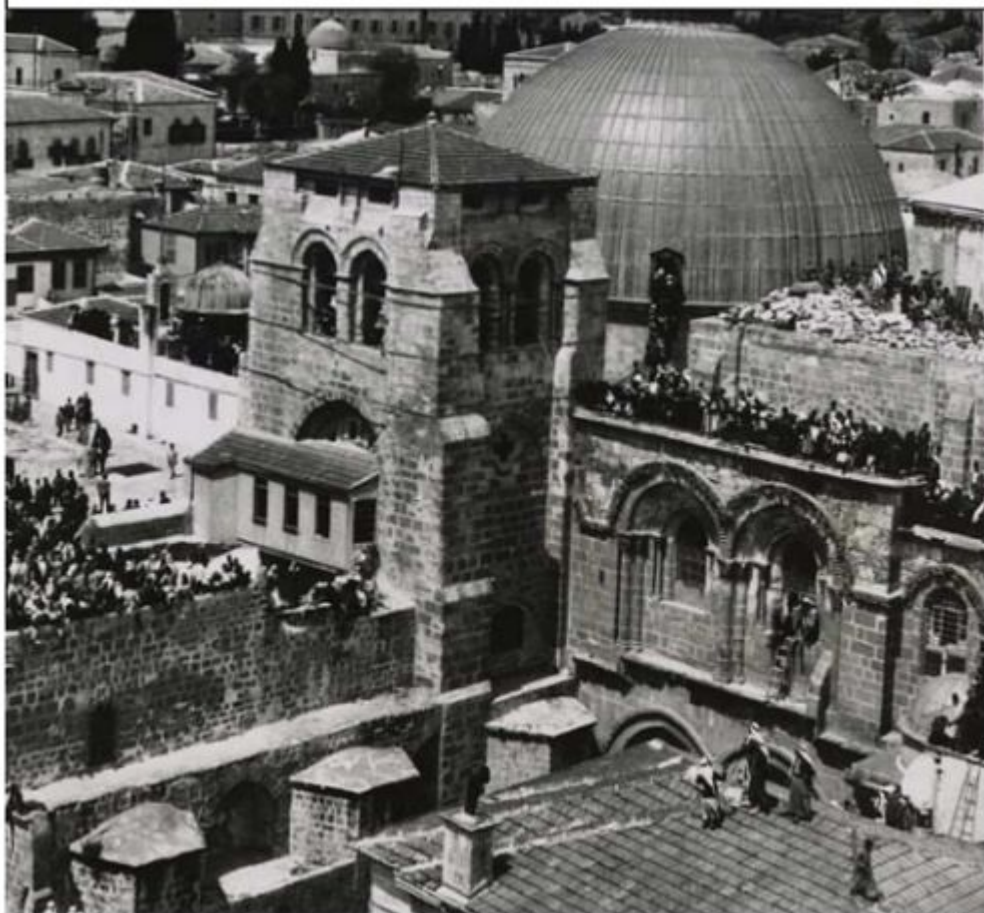




Η βιβλική καταστροφή της παλαιάς πόλης των Ιεροσολύμων και του Αγίου Κωνστίνου μετά τον καταστροφικό σεισμό του 1834 . Διακρίνεται ο ναός χωρίς τον τρούλλο.



Η Τελετή του Αγίου Φωτός το 1935 στα δώματα του Ι.Ναού του Αγίου Κωνσταντίνου κ Ελένης μετά την κατασκευή του μεταλλικού τρουλλίου από Αγγλους τεχνικούς.





Επάνω : Υδατογραφία του Roberts , Ναός της Αναστάσεως , διακρίνονται τα διακοσμητικά στοιχεία από το πατριαρχείο του 9ου αι. πάνω στην εκκλησία του Αγίου Ιακώβου.
 Κάτω : Υδατογραφία του Roberts , Ναός της Αναστάσεως, διακρίνεται η εκκλησία του Αγίου Ιακώβου χωρίς τον τρούλλο.





Το οικοδομικό συγκρότημα του Ι.Ν.της Αναστάσεως και ο Πατριαρχικός Ι.Ναός των Αγίων Κων/ντίνου κ Ελένης , στα μέσα του 19ου αι. ΝΑ άποψη ,διακρίνεται το καδανουσάσιο του 18ου αι και ο ξύλινος νάρθηκας.





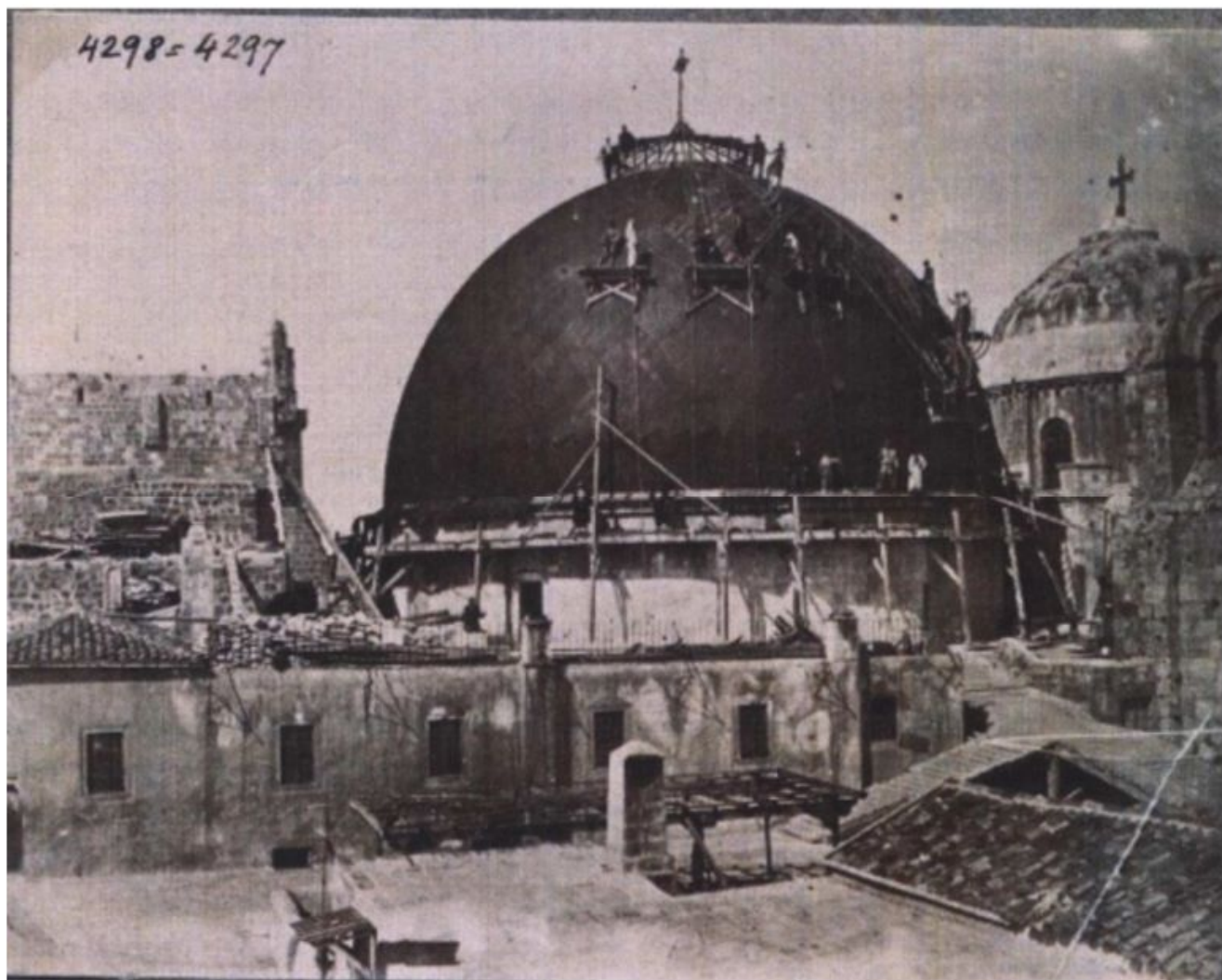
Το οικοδομικό συγκρότημα του Ι.Ν.της Αναστάσεως και ο Πατριαρχικός Ι.Ναός των Αγίων Κων/ντίνου κ Ελένης χωρίς τον τρούλλο, στα μέσα του 19ου αι.(1868) ΝΑ άποψη ,διακρίνεται το κωδωνοστάσιο του 18ου αι. και ο ξύλινος νάρθηκας .





Το οικοδομικό συγκρότημα του Ι.Ν.της Αναστάσεως και ο Πατριαρχικός Ι.Ναός των Αγίων Κων/ντίνου κ Ελένης χωρίς τον τρούλλο, στα μέσα του 19ου αι.(1868) ΝΑ άποψη ,διακρίνεται το κωδωνοστάσιο του 18ου αι. και ο ξύλινος νάρθηκας .

4298-4297

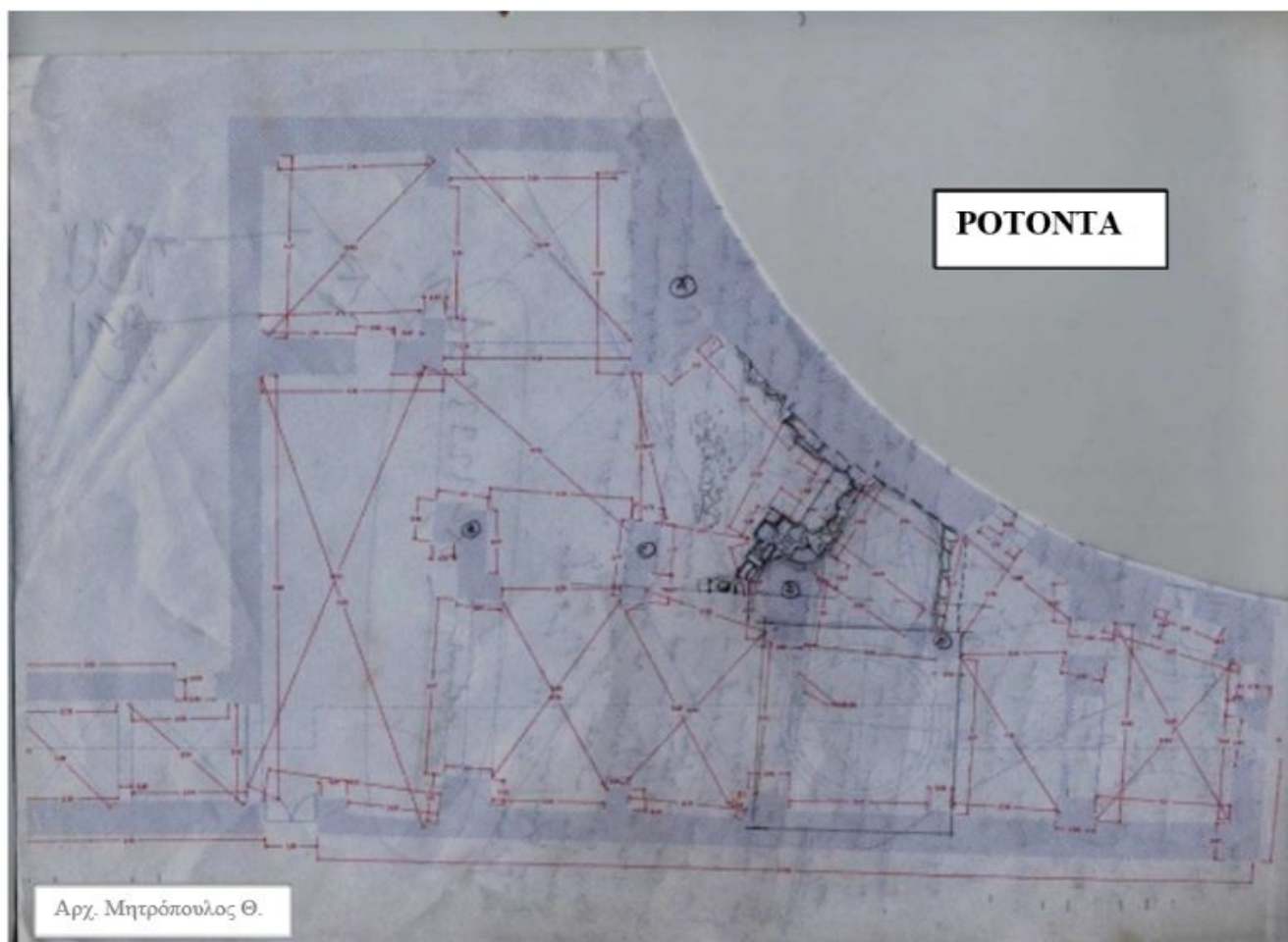


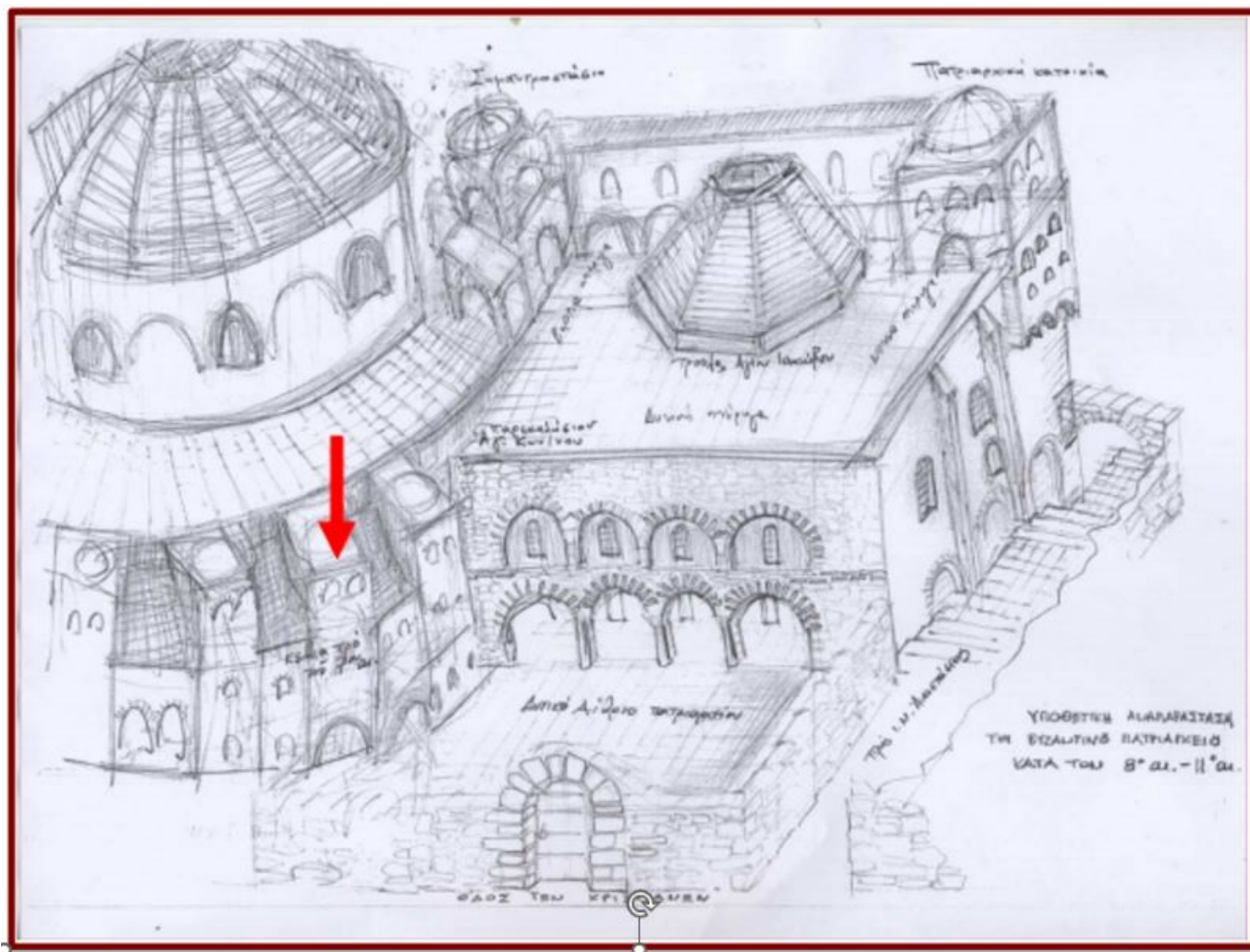


Το οικοδομικό συγκρότημα του Ι.Ν.της Αναστάσεως και ο Πατριαρχικός Ι.Ναός των Αγίων Κων/ντίνου κ Ελένης χωρίς τον τρούλλο, στα μέσα του 19ου αι.(1868) ΝΑ άποψη ,διακρίνεται το κωδωνοστάσιο του 18ου αι. και ο ξύλινος νάρθηκας .

POTONTA

Αρχ. Μητρόπουλος Θ.





Το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων κατά τον 8ο αι.

Διακρίνονται τα κελιά που οικοδομήθηκαν στην εξωτερική περίμετρο της Ροτοντας, μετά την καταστροφή της από τους Πέρσες, αρχές 7ου αι.

Κάτω – Σχηματική αναπαράσταση του Πατριαρχείου κατά τον 9ο αι. από τον Δρ. Μητρόπουλο Θεοδόσιο (2010-2012).

Επάνω- Ίχνη κελιών στο δώμα του Αγ.Κωνσταντίνου κατά την διάρκεια των επισκευών του ναού, το 2011.

(συνεχίζεται...)